

FARMAKOLOGIA OGÓLNA

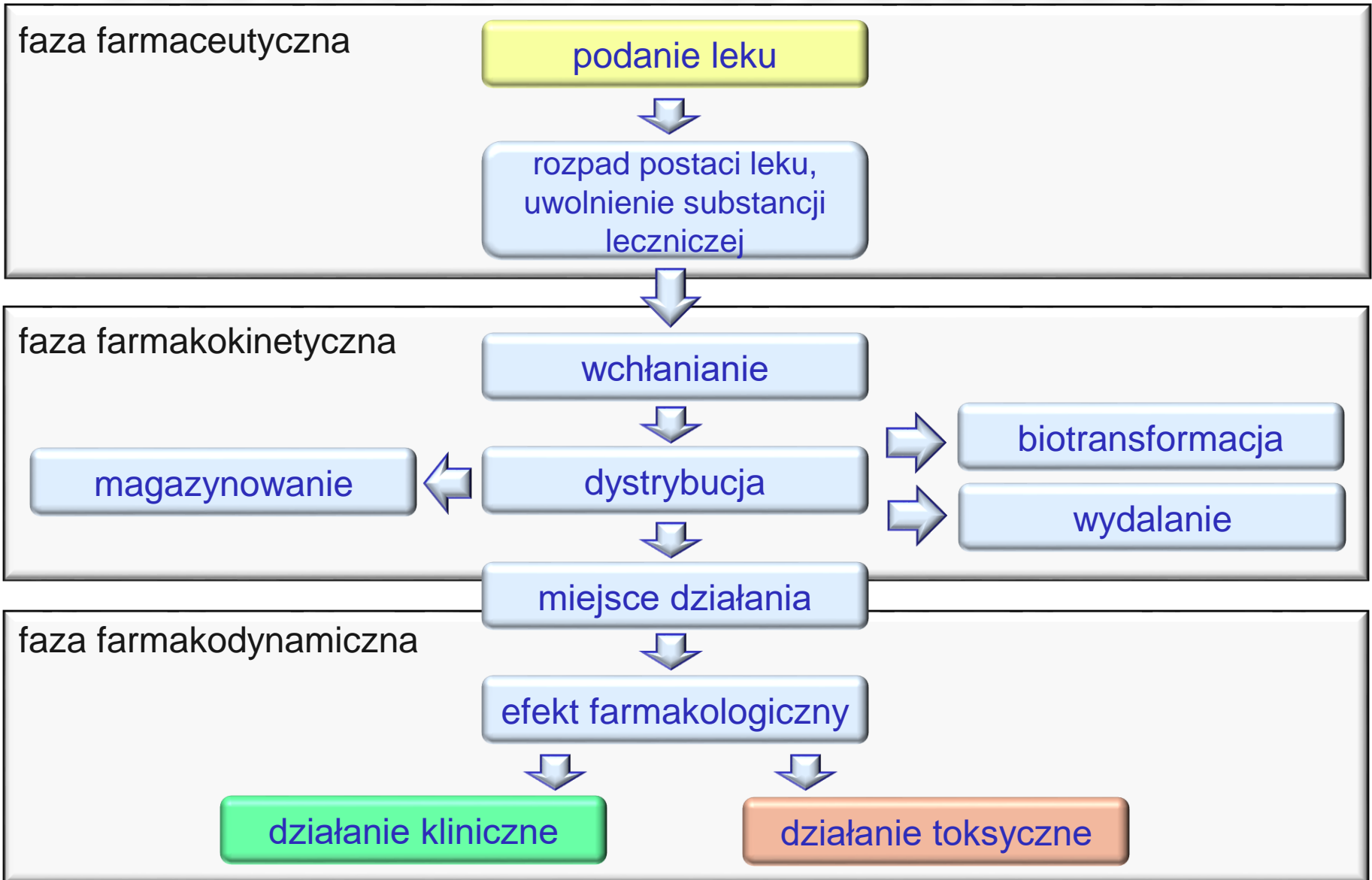

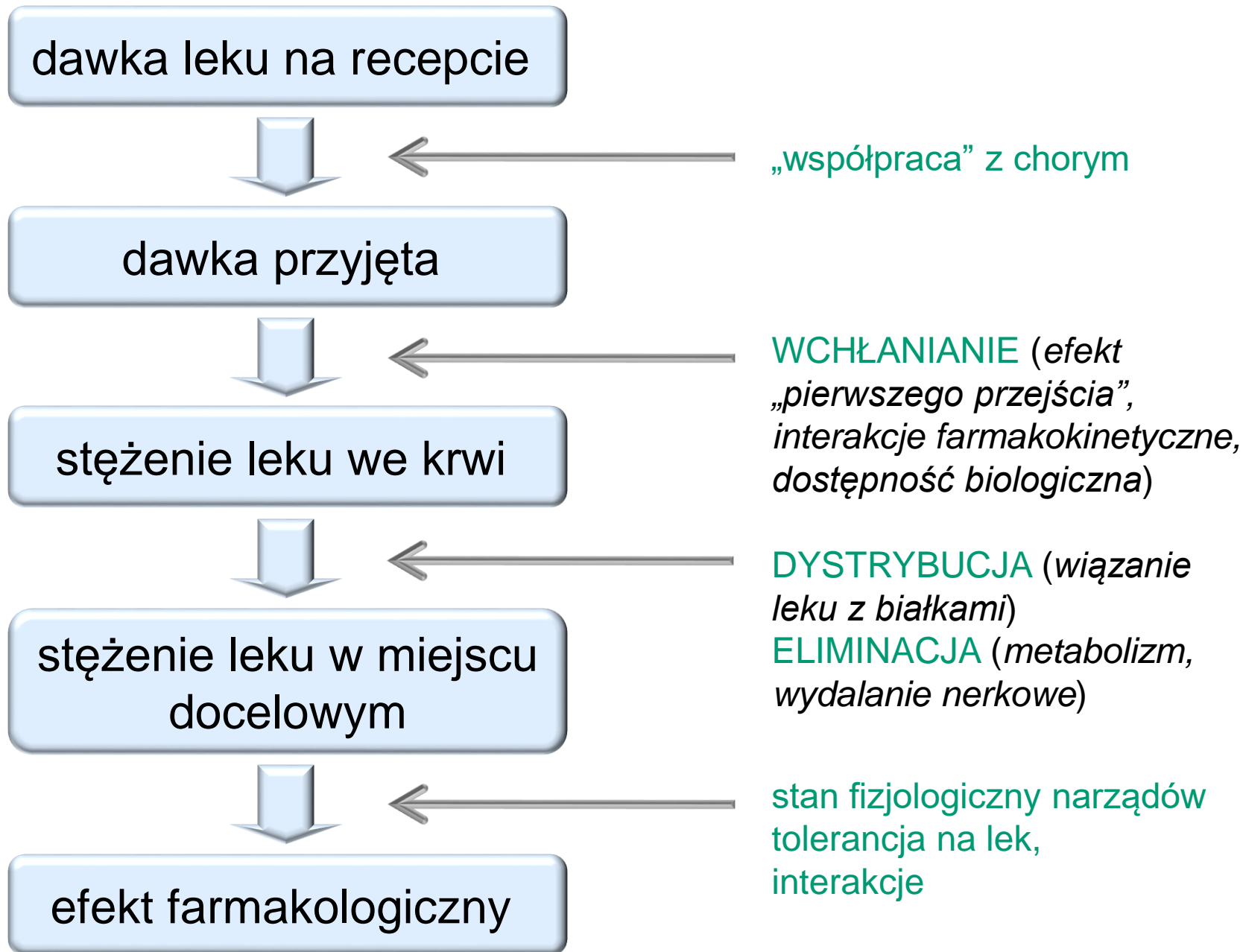
Dariusz Pawlak

RODZAJE DZIAŁAŃ LEKÓW

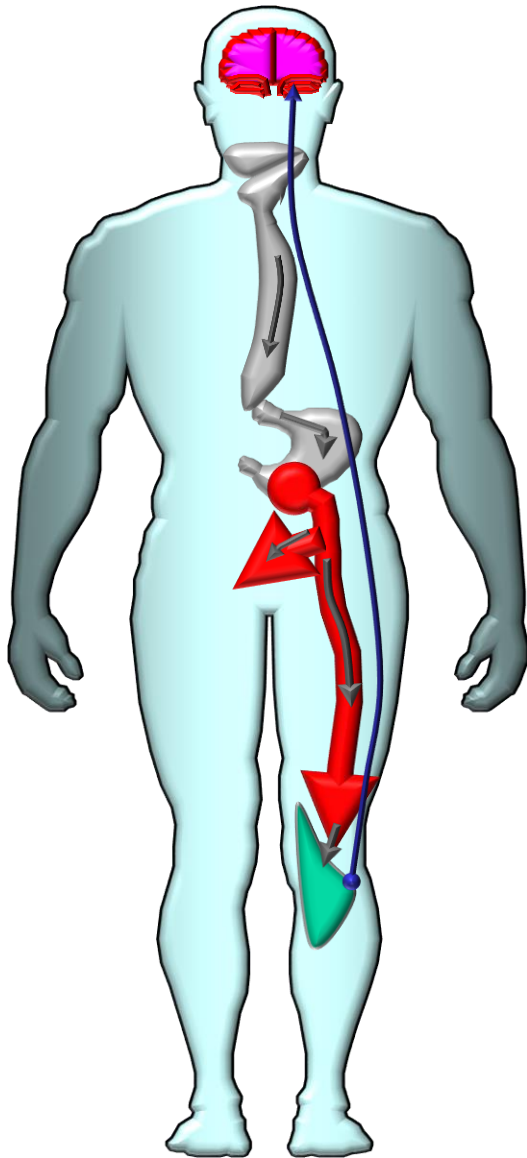
- **przyczynowe** (*etioterapeutyczne*) - usunięcie przyczyny choroby
- **objawowe** (*symptomatyczne*) - usunięcie lub złagodzenie objawów chorobowych
- **ośrodkowe** - działanie leku bezpośrednio na komórki nerwowe po wcześniejszym pokonaniu bariery krew-mózg lub po bezpośrednim podaniu leku do płynu mózgowo-rdzeniowego
- **obwodowe** - działanie na inne tkanki poza ośrodkowym układem nerwowym, lek nie pokonuje bariery krew-mózg
- **miejscowe** - działanie leku na tkanki w miejscu ich wprowadzenia

USTROJOWE PRZEMIANY EGZOGENNEJ SUBSTANCJI AKTYWNEJ BIOLOGICZNIE

FARMAKOKINETYKA

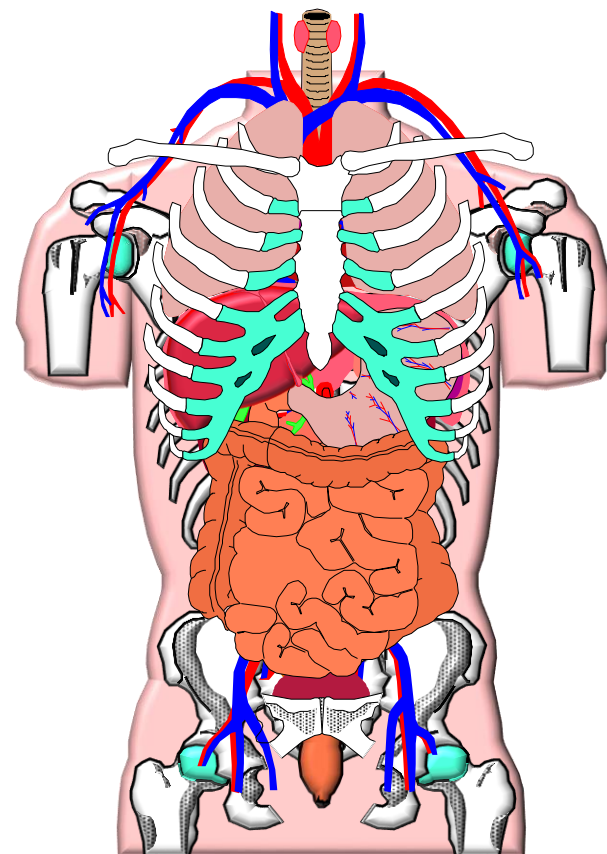

nauka polegająca na matematycznym ujęciu losów leku w organizmie z uwzględnieniem zmian stężenia leku we krwi i innych płynach i tkankach organizmu.

- uwalnianie (*Liberation*)
- wchłanianie (*Absorbction*)
- dystrybucja (*Distribution*)
- metabolizm (*Metabolism*)
- wydalanie (*Elimination*)

FARMAKOKINETYKA

- ⦿ Jaka forma farmaceutyczna preparatu leczniczego?
- ⦿ Jaka dawka?
- ⦿ Z jaką częstotliwością podawać?
- ⦿ Jak długo?

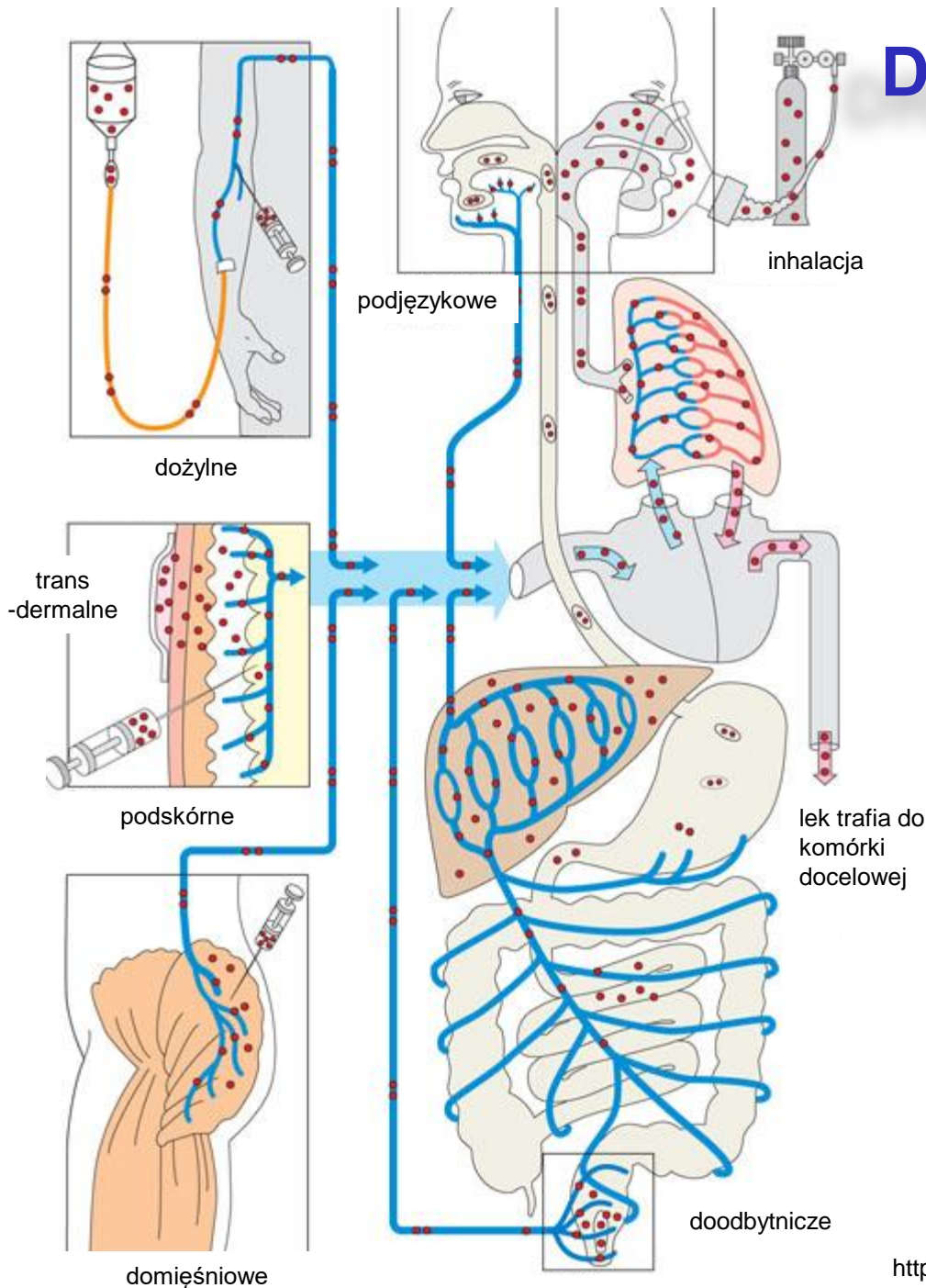
DROGI PODANIA LEKÓW

podanie wewnętrzne

- doustne
- podjęzykowo
- dopochwowo
- doodbytniczo
- parenteralne
  - * dożylnie
  - * domięśniowe
  - * podskórne
  - * dordzeniowe
  - * dootrzewnowe

podanie miejscowe

- skórne
- spojówkowe

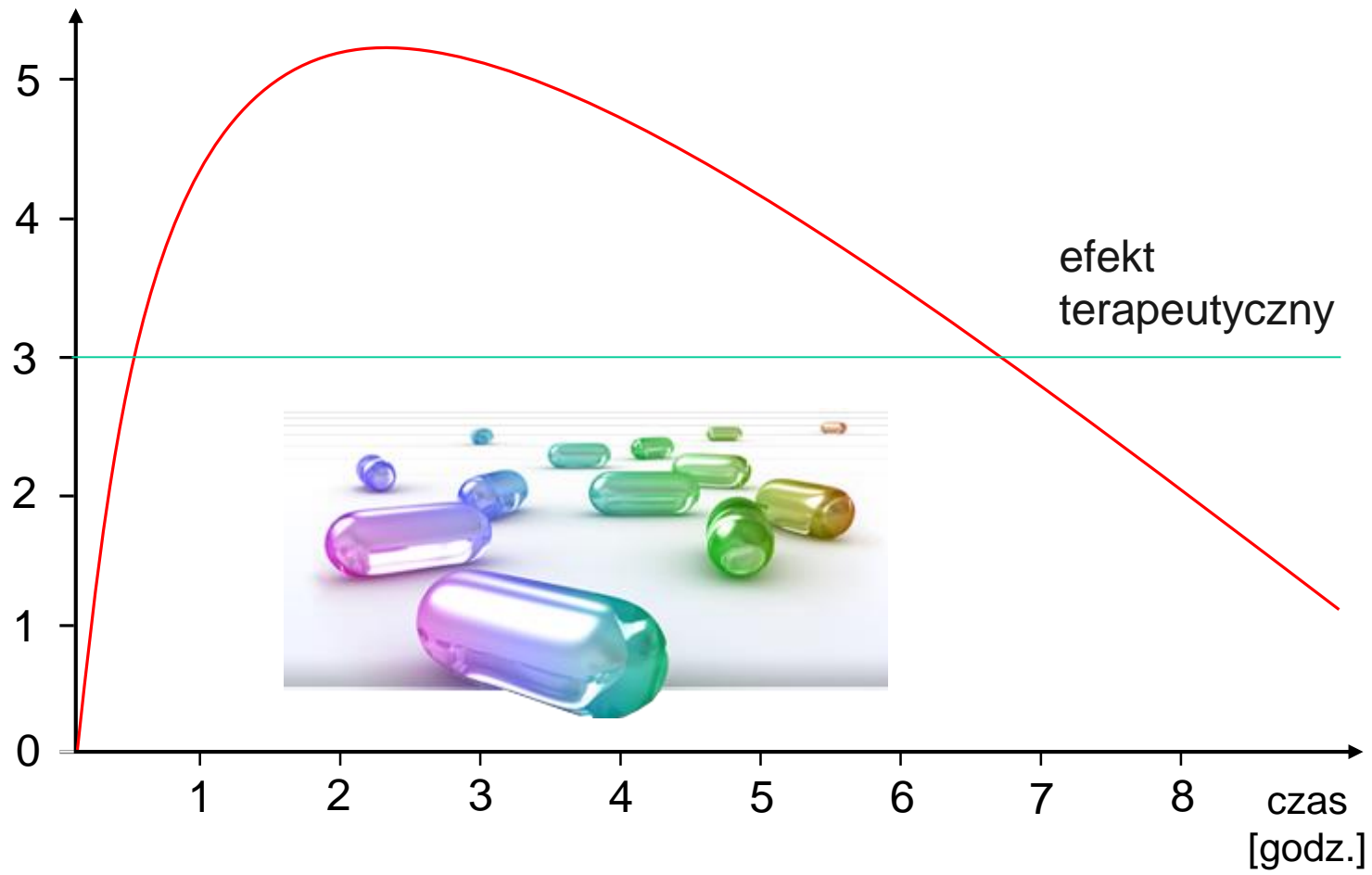

FORMY PODAWANIA SUBSTANCJI LECZNICZYCH

stężenie leku
[mg/l]

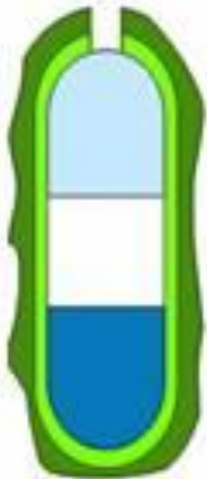
efekt
terapeutyczny

czas
[godz.]

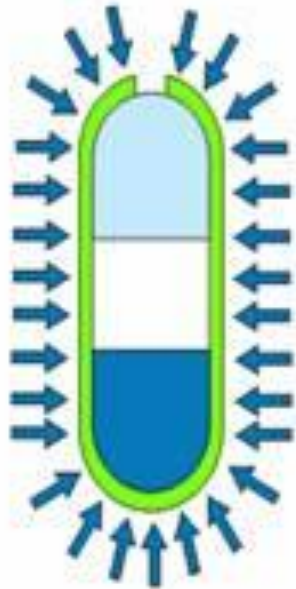
UWALNIANIE SUBSTANCJI LECZNICZEJ

mechanizm działania trójkomorowego systemu OROS

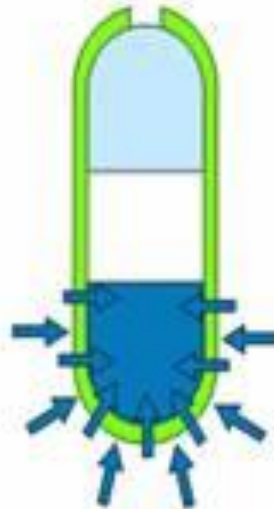
rozpuszczenie
zewnętrznej
błony ochronnej

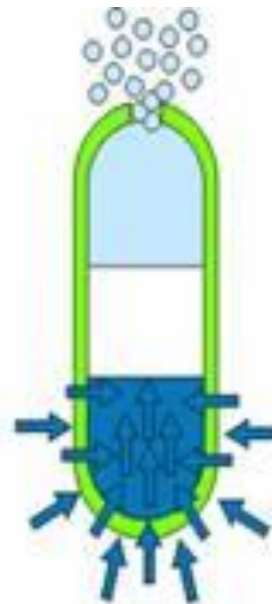
przenikanie wody
przez błonę
półprzepuszczalną

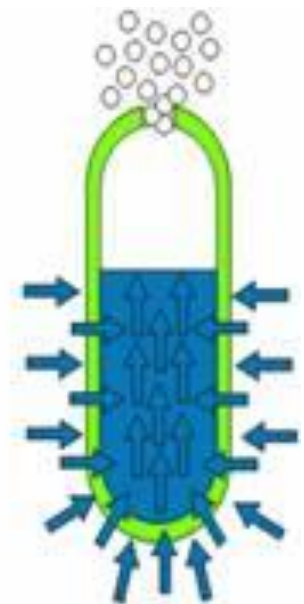
chłonięcie wody
przez polimer z
przedziału
„pchającego”

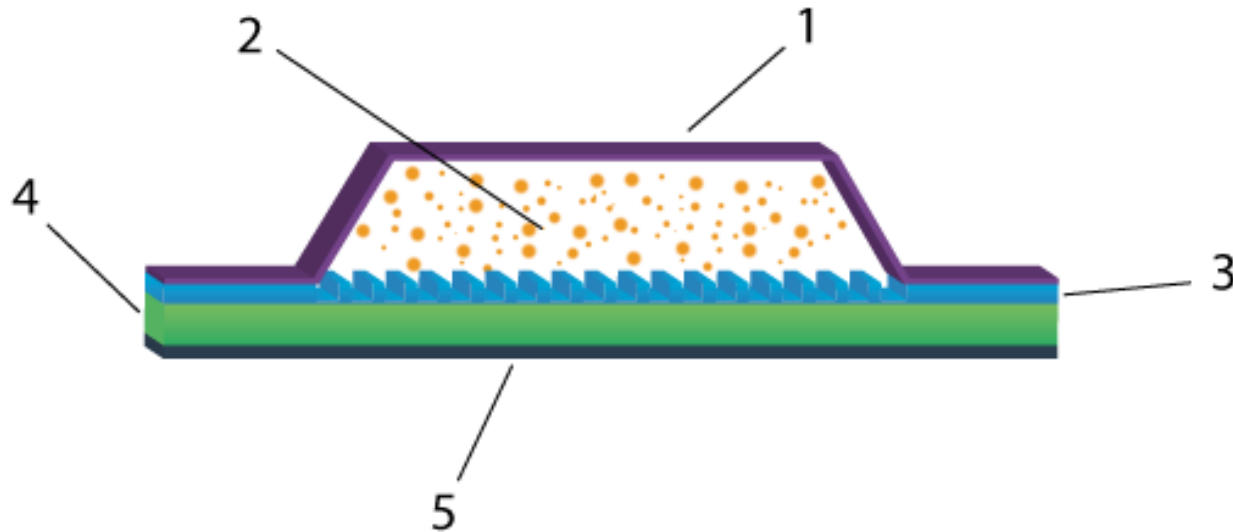
wypychanie leku
z 1 przedziału
przez polimer
pęczniący

wypychanie leku
z 2 przedziału
przez polimer
pęczniący

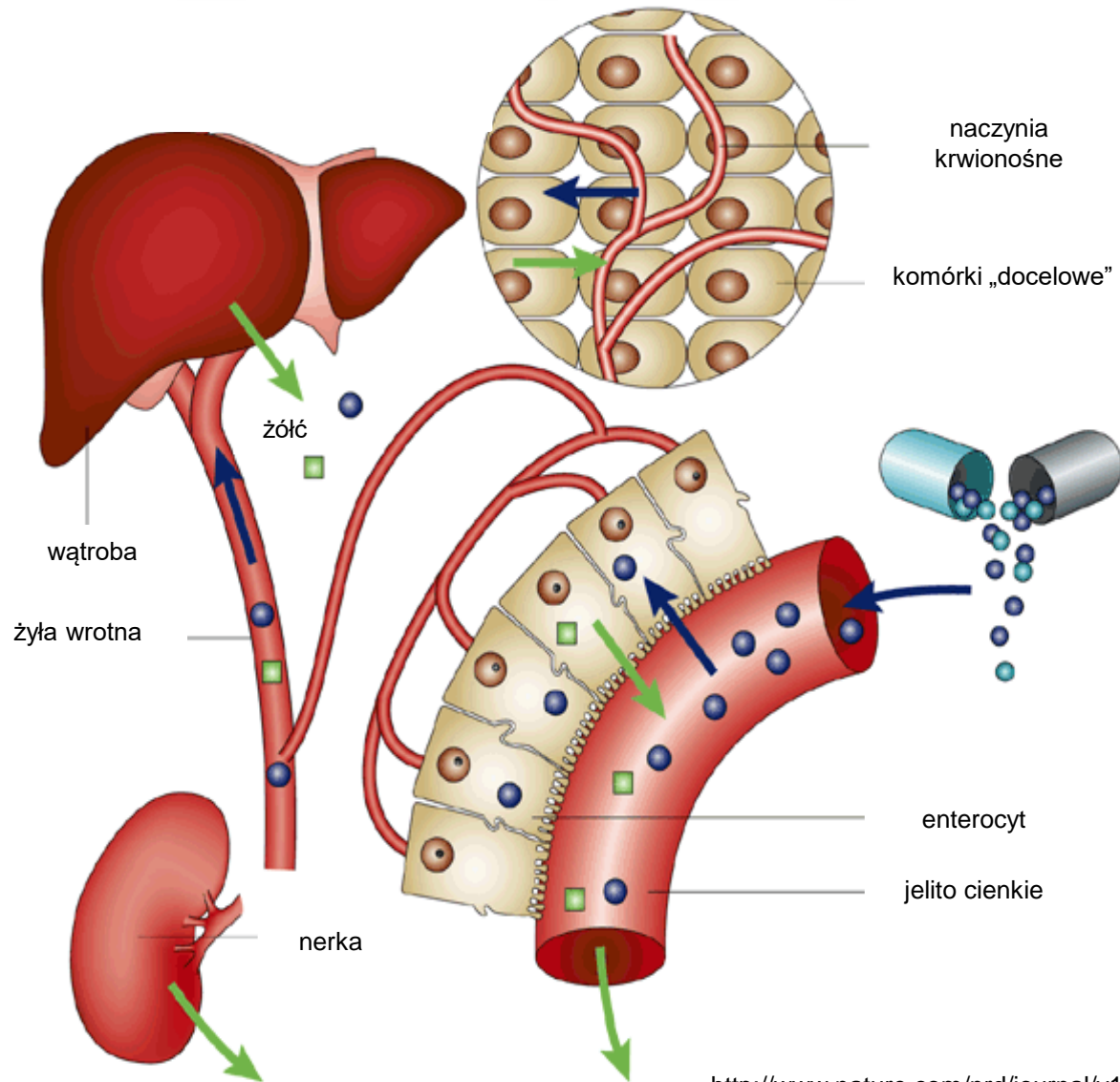

MEMBRANOWY TRANSDERMALNY SYSTEM TERAPEUTYCZNY

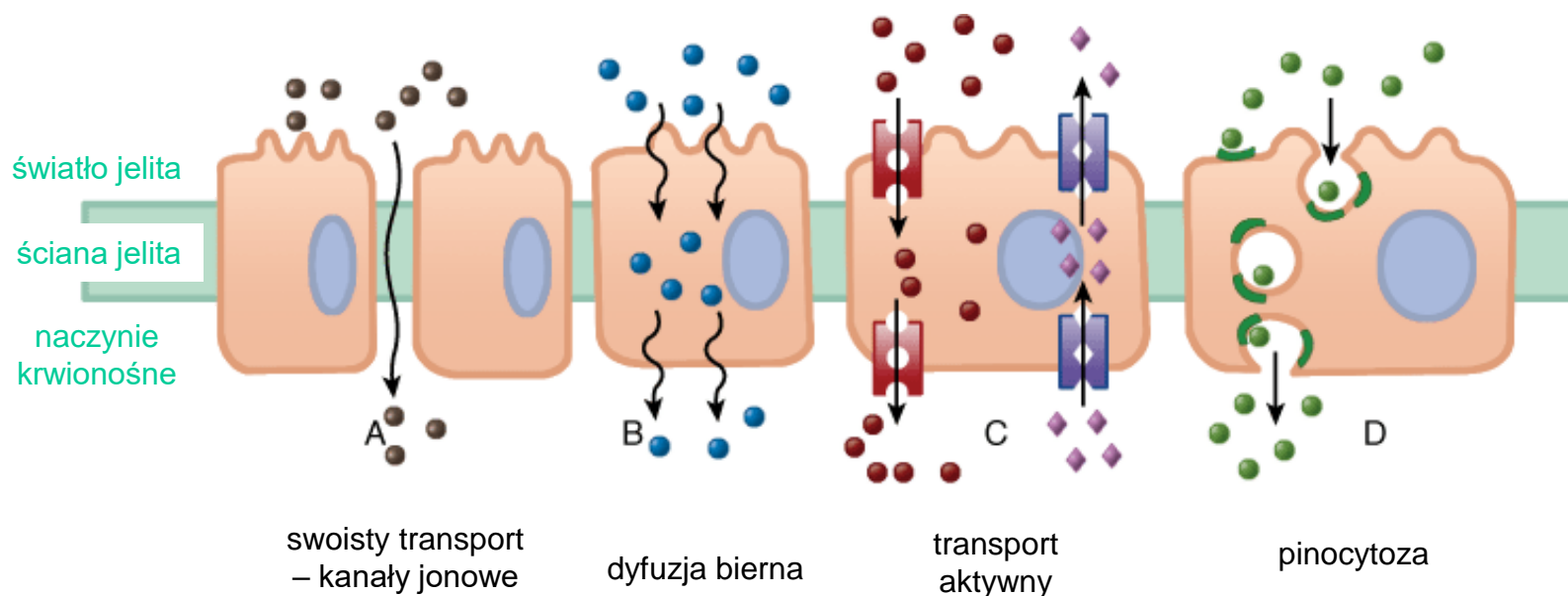

1. Warstwa zabezpieczająca zewnętrzną
2. Zbiornik leku
3. Membrana kontrolująca uwalnianie
4. Warstwa adhezyjna
5. Warstwa zabezpieczająca powierzchnię adhezyjną

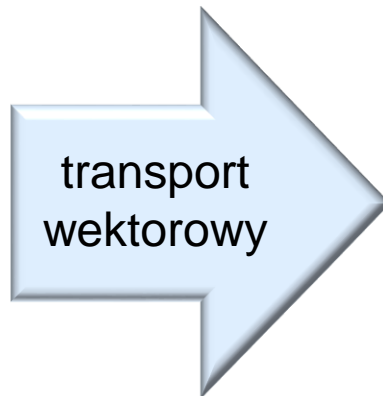
PROCESY JAKIM PODDANY JEST LEK W ORGANIZMIE

WCHŁANIANIE LEKU

BIAŁKA TRANSPORTOWE

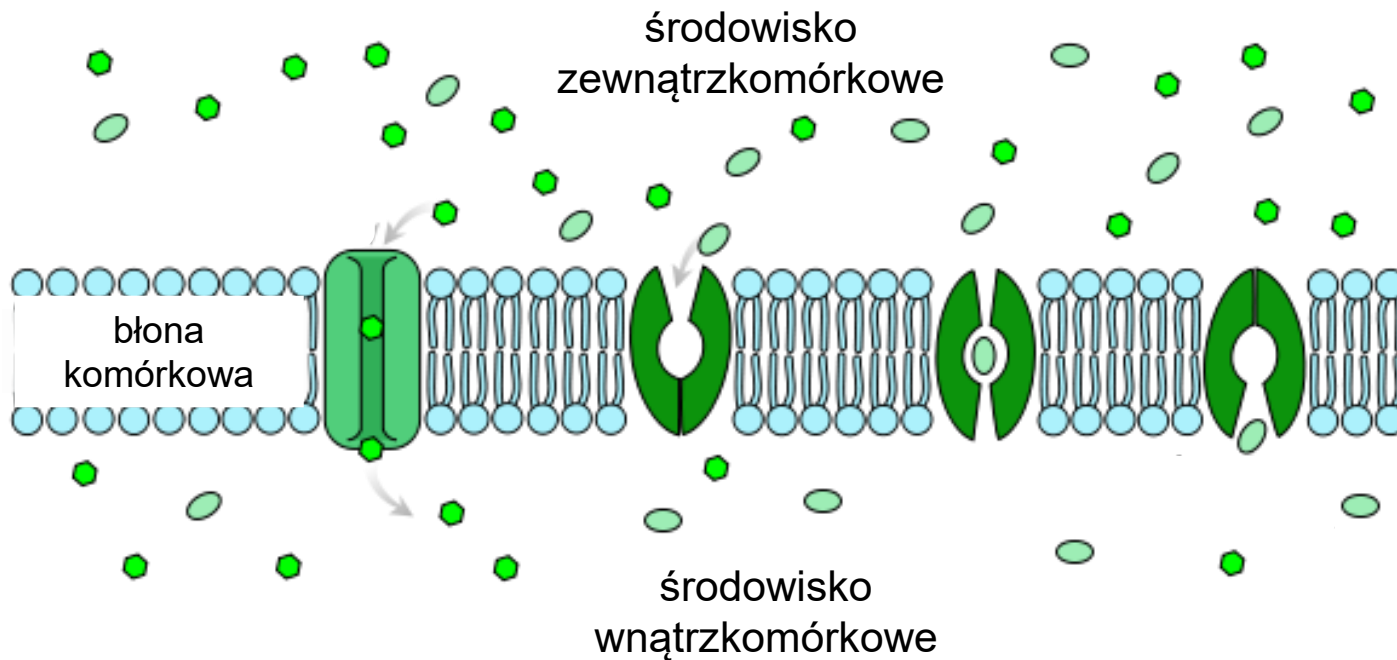

transportery ABC
ATP-binding cassette family

51

białka transportowe SLC
solute carrier family

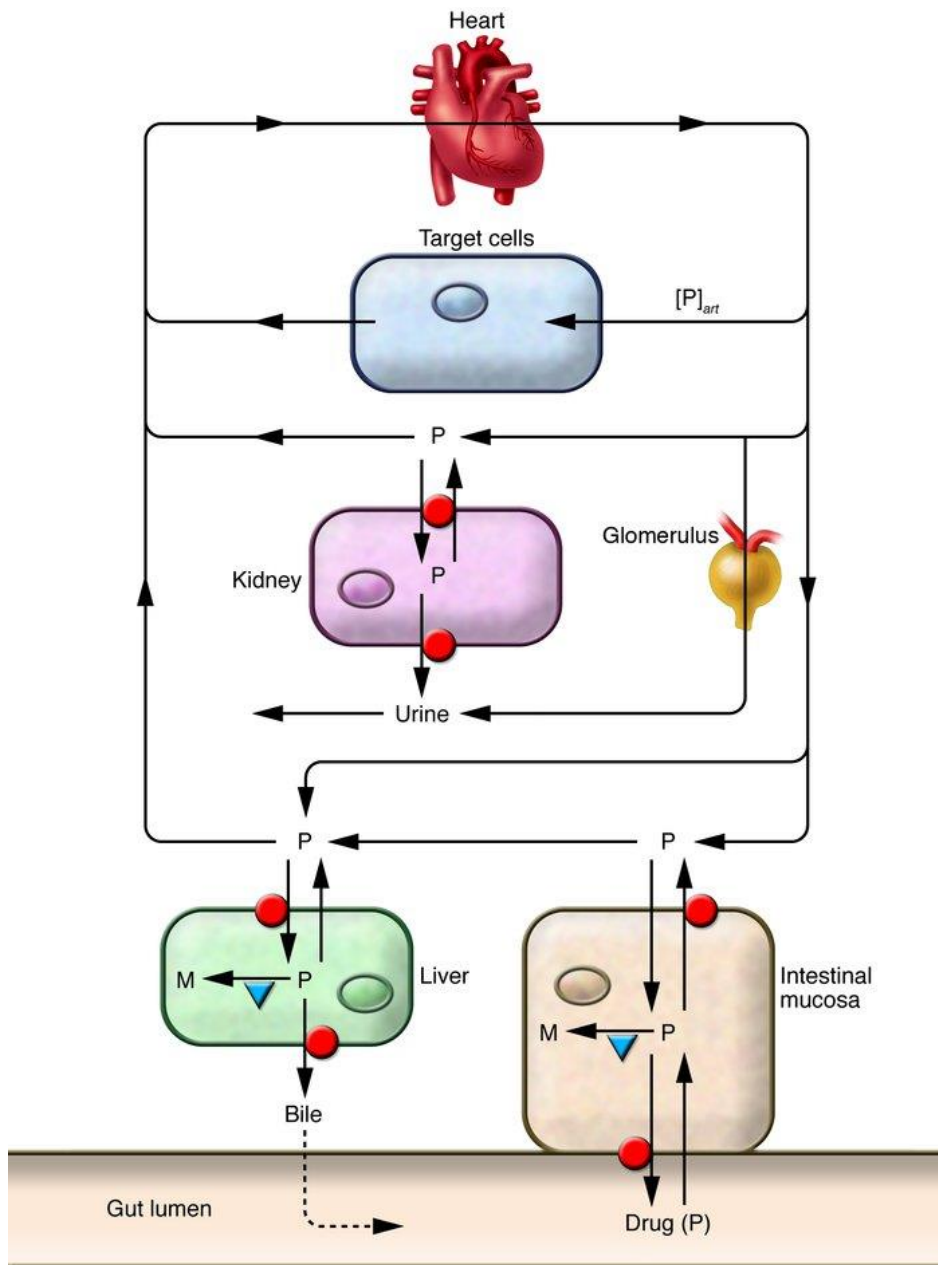
370

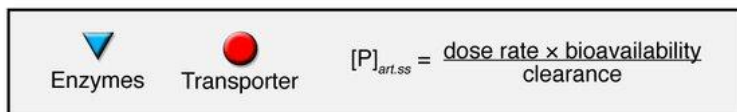

DYSTYBUCJA SUBSTANCJI LECZNICZEJ

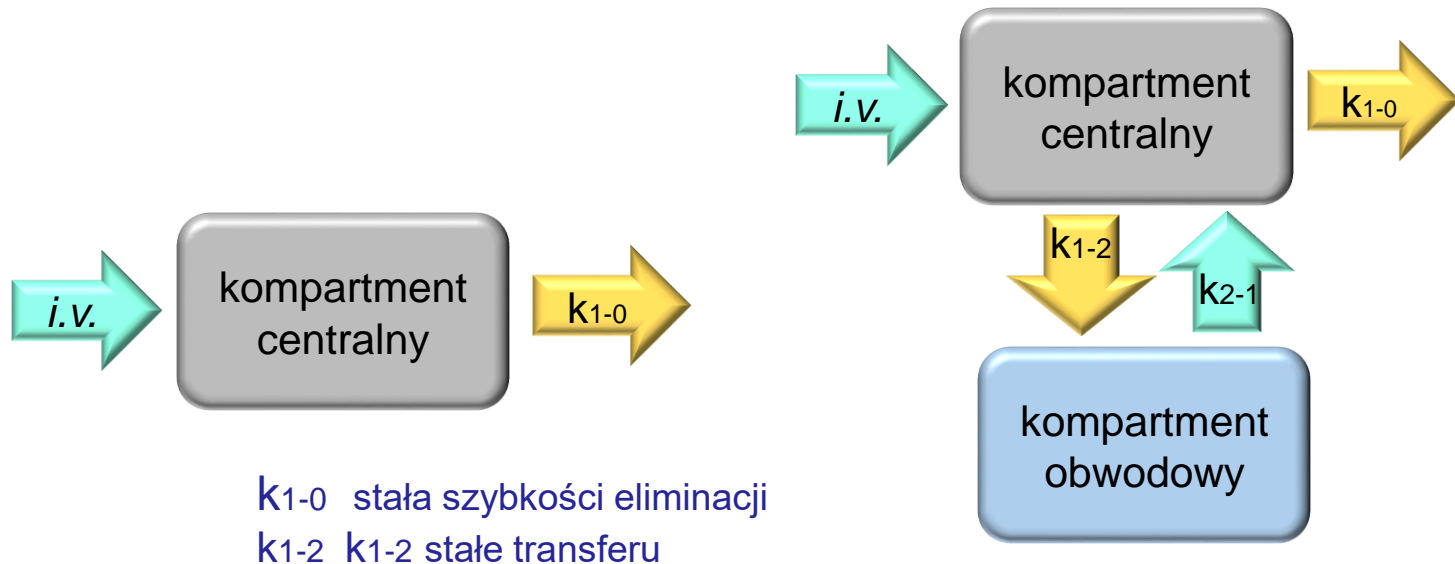

<http://www.i-feature.com/tag/body-filters/>

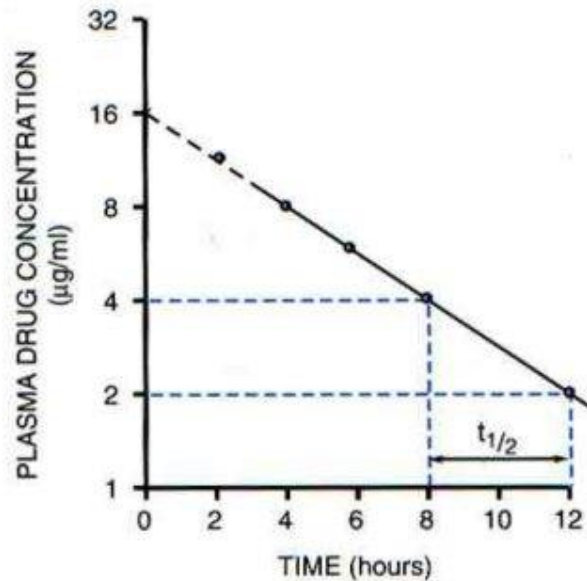
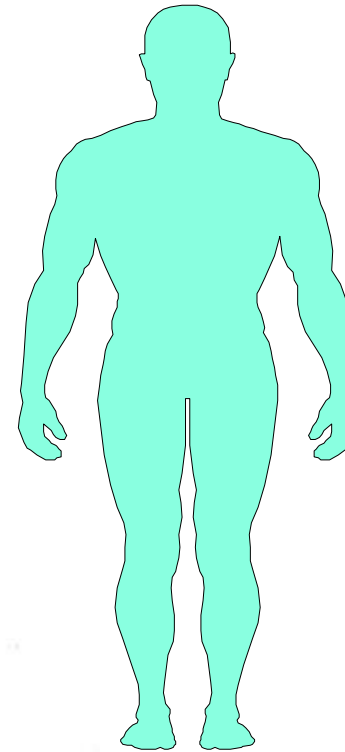
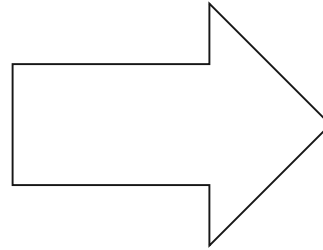
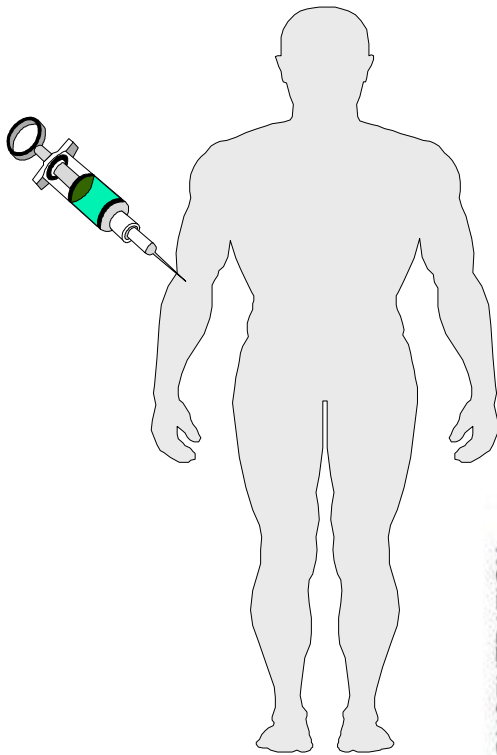

KOMPARTMENT

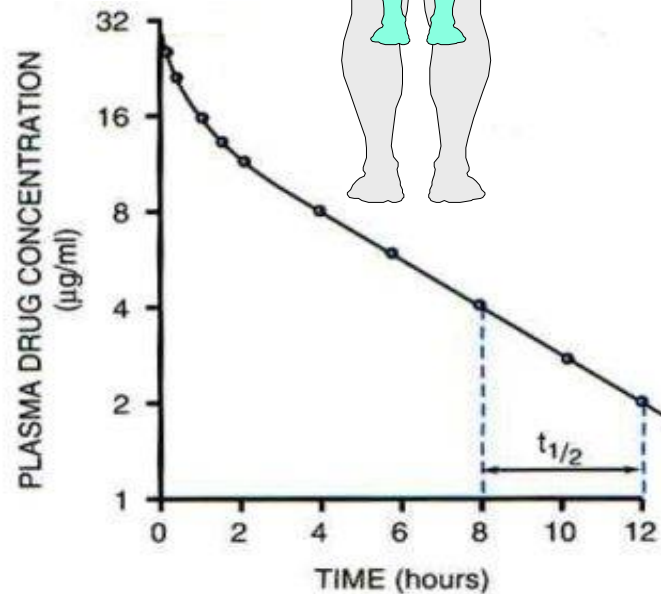
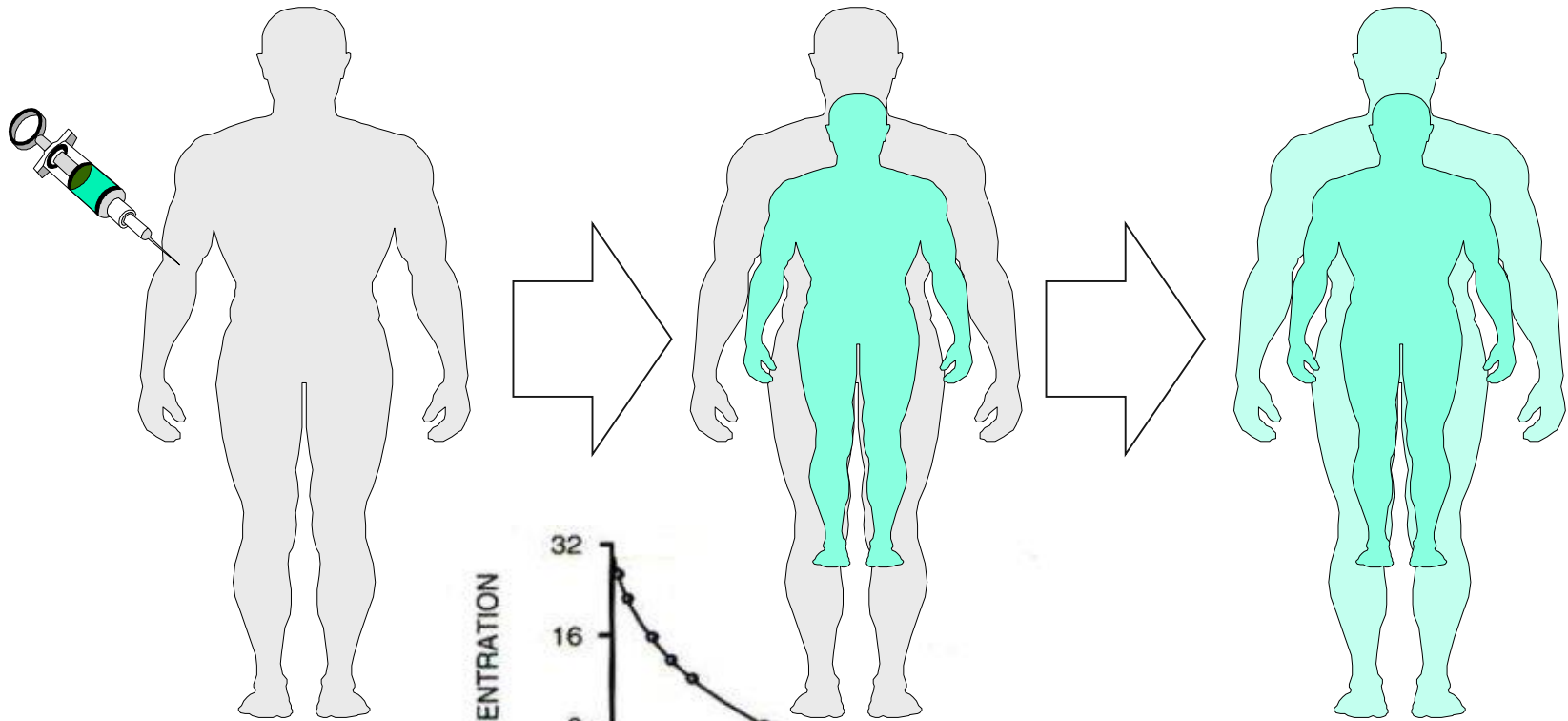
- Obszar kinetycznie jednorodny, tzn. taki, w którym lek po rozmieszczeniu ma jednakowe stężenie w danym momencie czasowym.
- Pojęcie kompartmentu ma charakter czysto funkcjonalny, przeważnie nie związany z określonym obszarem anatomicznym.

UKŁAD JEDNOKOMPARTMENTOWY

UKŁAD DWUKOMPARTMENTOWY

OBIĘTOŚĆ DYSTRYBUCJI LEKU

WSPÓCZYNNIK PROPORCJONALNOŚCI POMIĘDZY ILOŚCIĄ LEKU W ORGANIZMIE, A STĘŻENIEM LEKU OBSERWOWANYM WE KRWI W TYM SAMYM CZASIE

$$V_d = \frac{A}{C}$$

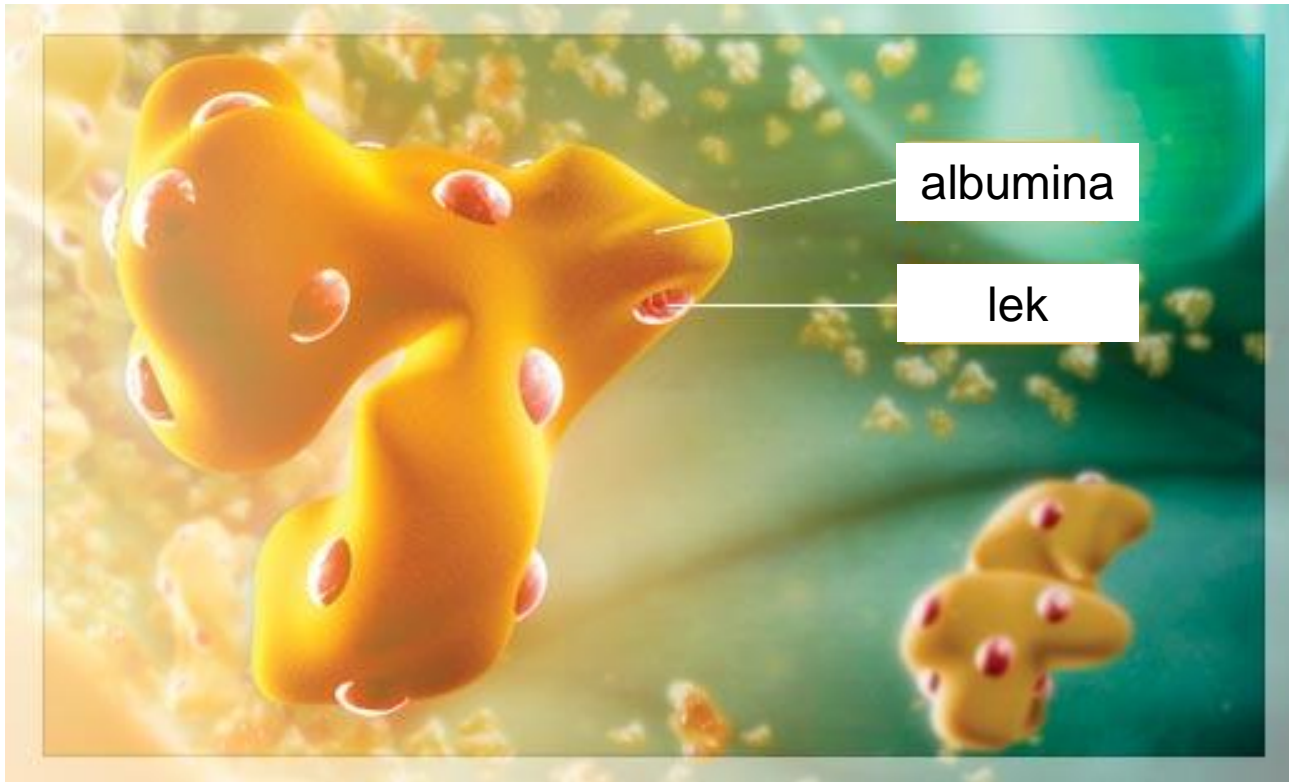
A - ilość leku w ustroju [mg]

V_d - objętość dystrybucji [dm³] **POZORNA**

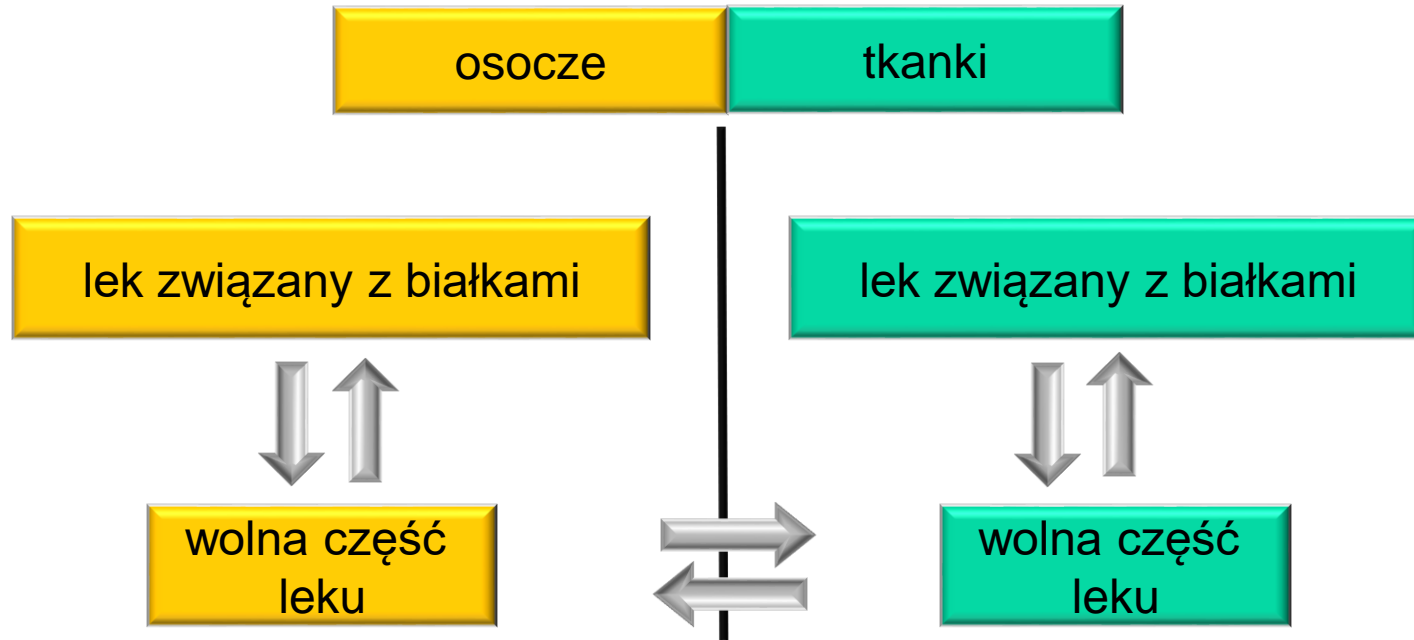
C - stężenie leku we krwi [mg/dm³]

- $V_d = \text{ok. } 7 \text{ dm}^3$ (do 10% masy ciała) - *lek nie przenika do obszarów pozanaczyniowych i pozostaje w łożysku naczyniowym*
(heparyna, fenylobutazn, klofibrat)
- $V_d = 14\text{-}21 \text{ dm}^3$ (20-30% masy ciała) - *lek przenika do przestrzeni pozanaczyniowej i ulega rozmieszczeniu w płynach pozakomórkowych*
(antybiotyki aminoglikozydowe, ampicylina, niektóre cefalosporyny)
- $V_d = 42\text{-}56 \text{ dm}^3$ (60-80% masy ciała) - *lek ulega rozmieszczeniu w prawie całej wodzie organizmu* (teofilina, fenytoina, oksazepam)
- $V_d > 100\%$ - *lek silnie wiąże się i kumuluje w tkankach*
(werapamil, digoksyna, haloperidol, mianseryna)

WIAZANIE LEKU Z BIAŁKAMI

WIĄZANIE LEKU Z BIAŁKAMI

- ✓ albuminy 60% (*słabe kwasy*)
- ✓ γ -globuliny 18%
- ✓ α -globuliny 12% } *hormony*
- ✓ β -globuliny 10% } *witaminy*

- ✓ ligandyna – wątroba, nerki, jelito cienkie (*kortykosteroidy, barwniki azowe*)
- ✓ DNA – cytostatyki
- ✓ melanina w oku – pochodne fenotiazyny, efedryna
- ✓ tkanka kostna - tetracykliny

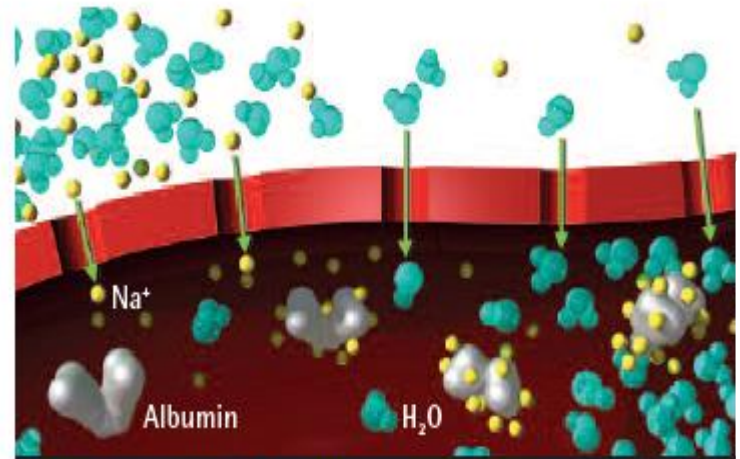
WIĄZANIE LEKU Z BIAŁKAMI

Silne wiązanie się leku z białkiem:

- duża dawka początkowa (inicjująca)
- mniejsze dawki podtrzymujące

Wypieranie leku A z połączeń z białkami przez lek B:

- szczególnie niebezpieczne w przypadku leków o małym indeksie terapeutycznym
(wypieranie *warfaryny* - *WARFARIN* przez *fenylobutazon* - *BUTAPIRAZOL*)

Stężenie fenylobutazonu [mg/l]	% warfaryny związanej
0	97.4
50	79.3
100	70.6
150	62.5

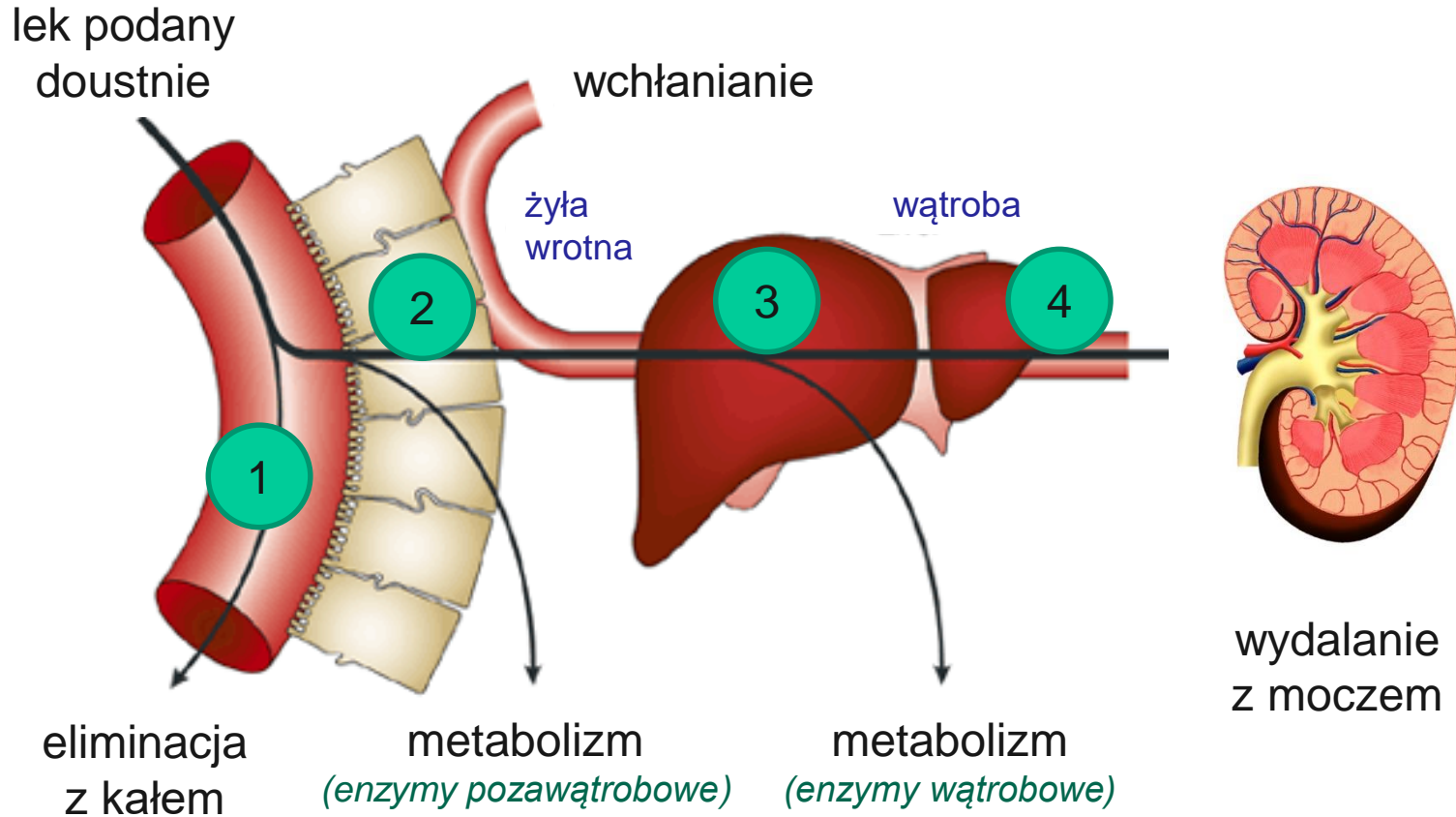
ZMIANY WIĄZANIA LEKU Z BIAŁKAMI

- Obniżenie stężenia albumin:
  - niedożywienie
  - marskość wątroby
  - oparzenia
  - zespół nerczycowy
  - niewydolność nerek
  - nadczynność tarczycy
- Podwyższenie stężenia albumin:
  - niedoczynność tarczycy
- Obniżenie stężenia kwaśnej α_1 -glikoproteiny:
  - doustne środki antykoncepcyjne
  - marskość wątroby
- Podwyższenie stężenia kwaśnej α_1 -glikoproteiny:
  - reumatoidalne zapalenie stawów
  - choroba Crohna
  - ostry zawał serca
  - oparzenia
  - zakażenia
  - otyłość

ELIMINACJA LEKU Z ORGANIZMU

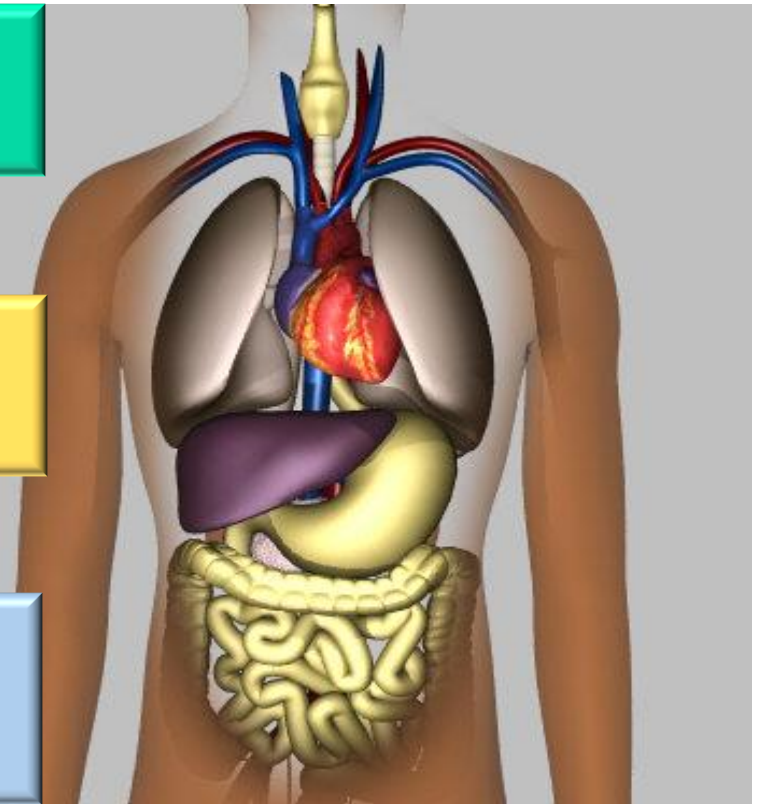

METABOLIZM LEKU

mikrosomalne enzymy wątrobowe
(*utlenianie i koniugacja*)

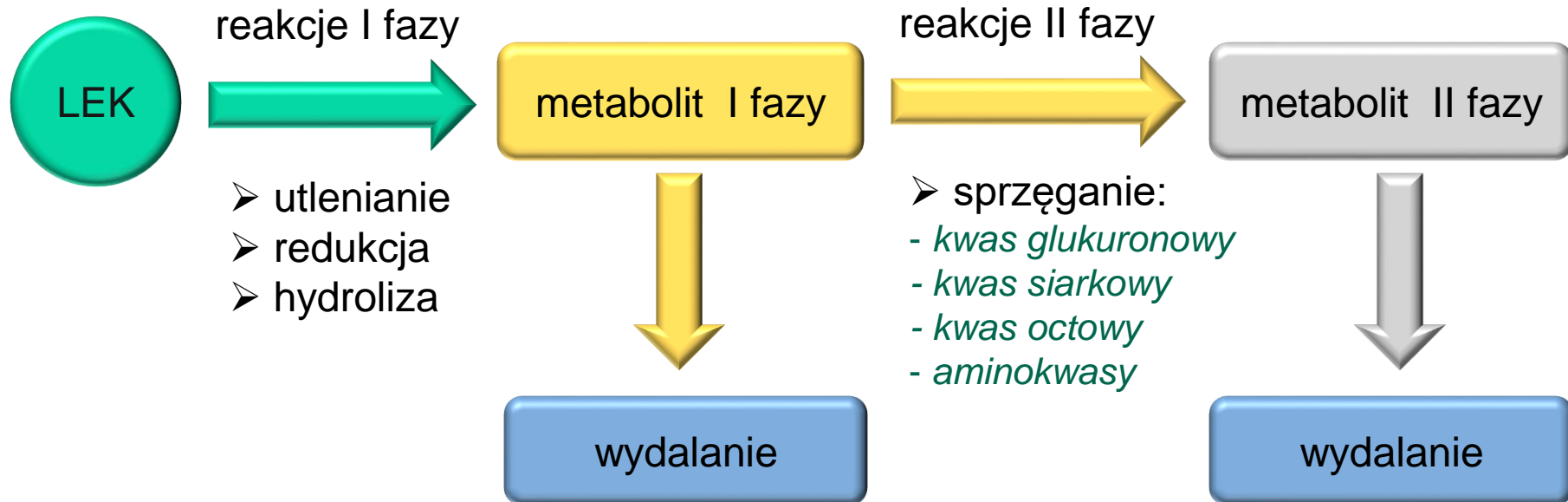
mikrosomalne enzymy pozawątrobowe
(*utlenianie i koniugacja*)

nie mikrosomalne enzymy wątrobowe
(*acetylacja, sulfatacja, sprzęganie z glutationem,
utlenianie alkoholi i aldehydów, hydroliza, redukcja*)

METABOLIZM LEKU

proces detoksykacyjny, inaktywujący podany do organizmu lek

OKSYDATYWNA BIOTRANSFORMACJA LEKU

MONOOKSYGENAZY O TYPIE CYTOCHROMU P-450

izoenzymy CYP (P-450)

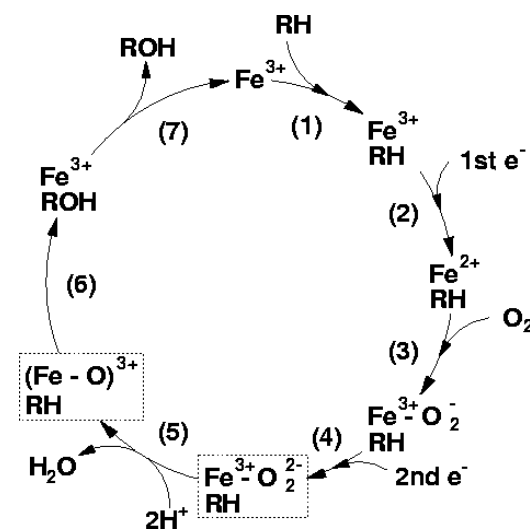
rodziny: CYP 1, CYP 2, CYP 3

podrodziny: CYP 1A, CYP 1B, CYP 1E

członkowie: CYP 1A2, CYP 2C8, CYP 3A4

IZOENZYMY CYTOCHROMU P- 450

CYP1A2

werapamil, teofilina, propranolol, naproksen, klozapina, amitryptylina, kofeina, haloperidol

CYP2B6

cyklofosfamid, metadon, bupropion, ifosfamid

CYP2C9

celekoksyb, diklofenak, fluoksetyna, warfaryna, fluwastatyna, ibuprofen, losartan, naproksen

CYP2C19

klomipramina, diazepam, heksobarbital, imipramina, indometacyna, omeprazol

CYP2D6

karwedilol, chlorpromazyna, kodeina, fluoksetyna, haloperidol, timolol, ondansetron

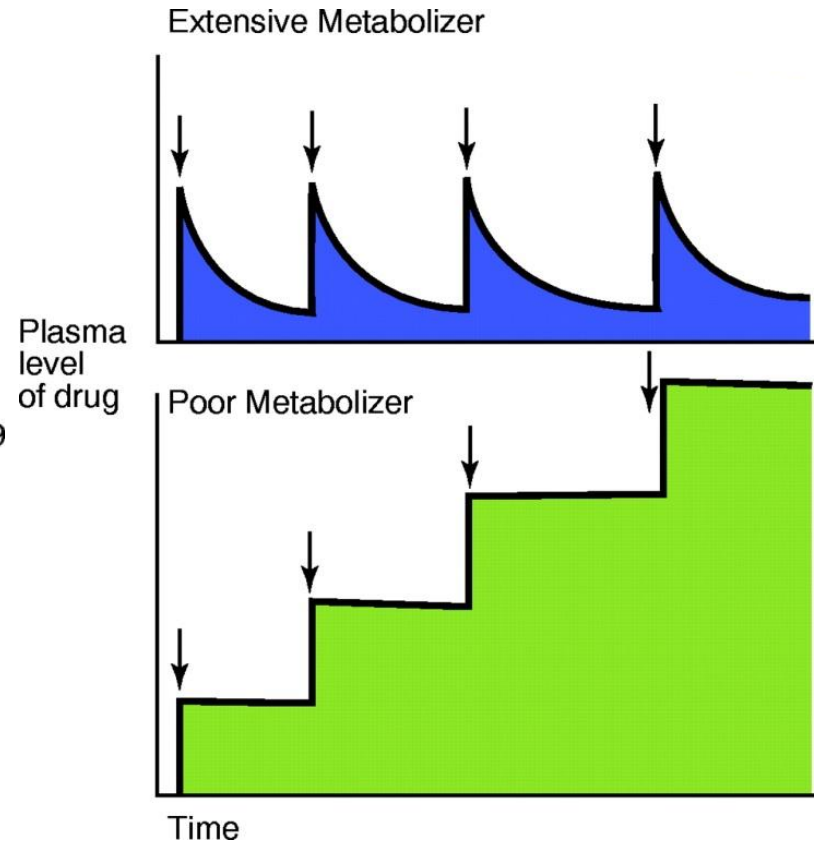
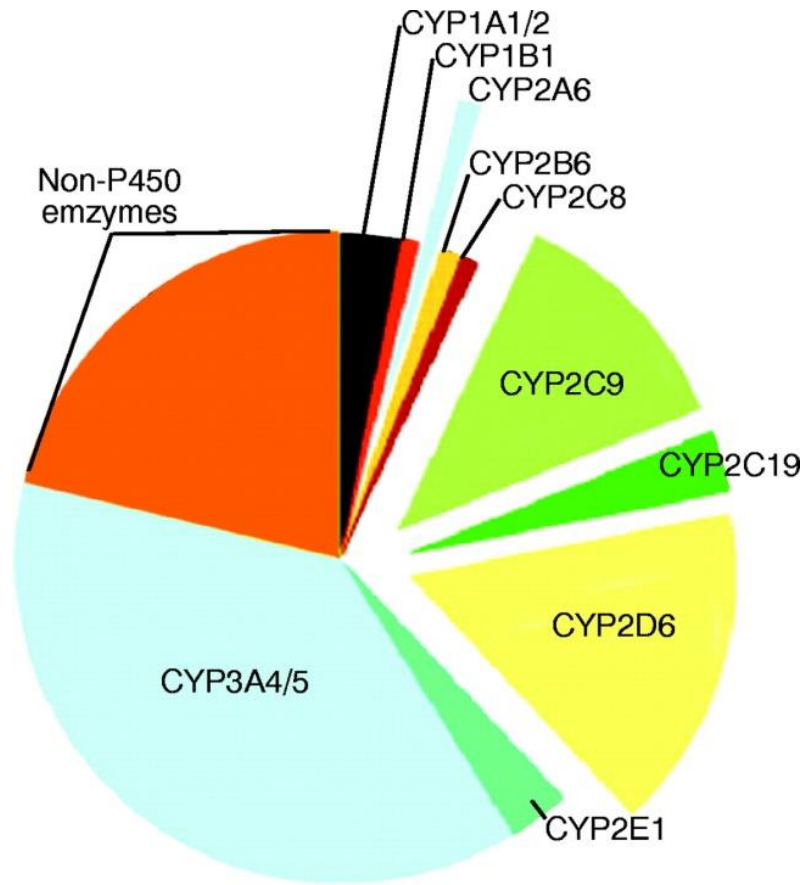
CYP2E1

etanol, halotan, izofluran, swofluran, teofilina

CYP3A4

amlodypina, atrowastatyna, klarytromycyna, cyklosporyna, diazepam, diltiazem, nifedypina, erytromycyna, fentanyl, lidokaina, propranolol, metadon, haloperidol, lidokaina, ondansetron

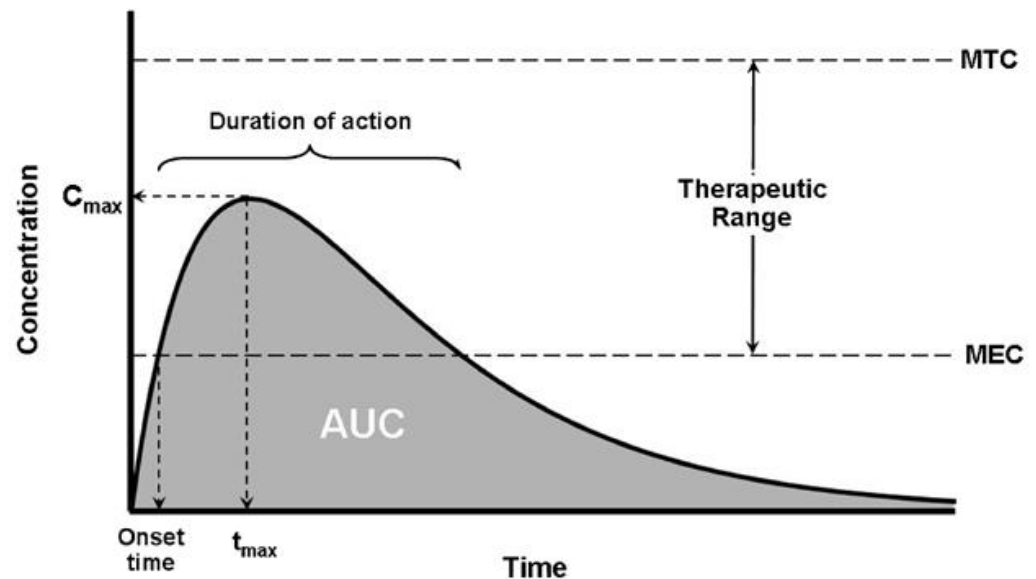
METABOLIZM LEKU

PARAMETRY OKREŚLAJĄCE DOSTĘPNOŚĆ BIOLOGICZNA LEKU

- wielkość powierzchni pod krzywą zmian stężenia leku we krwi (AUC)
- maksymalne stężenie leku we krwi (C_{max})
- czas po którym zostaje osiągnięte stężenie maksymalne (t_{max})

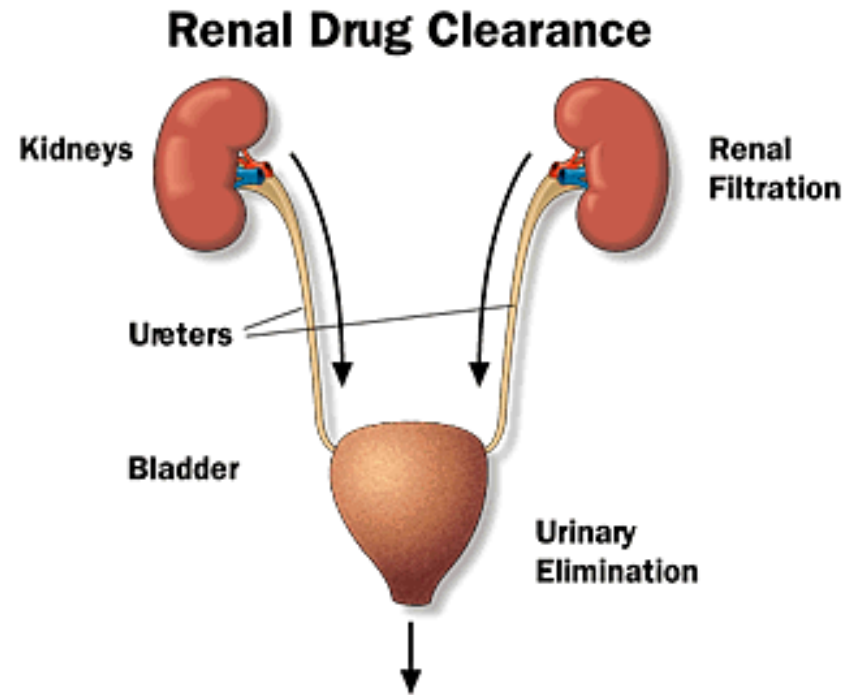
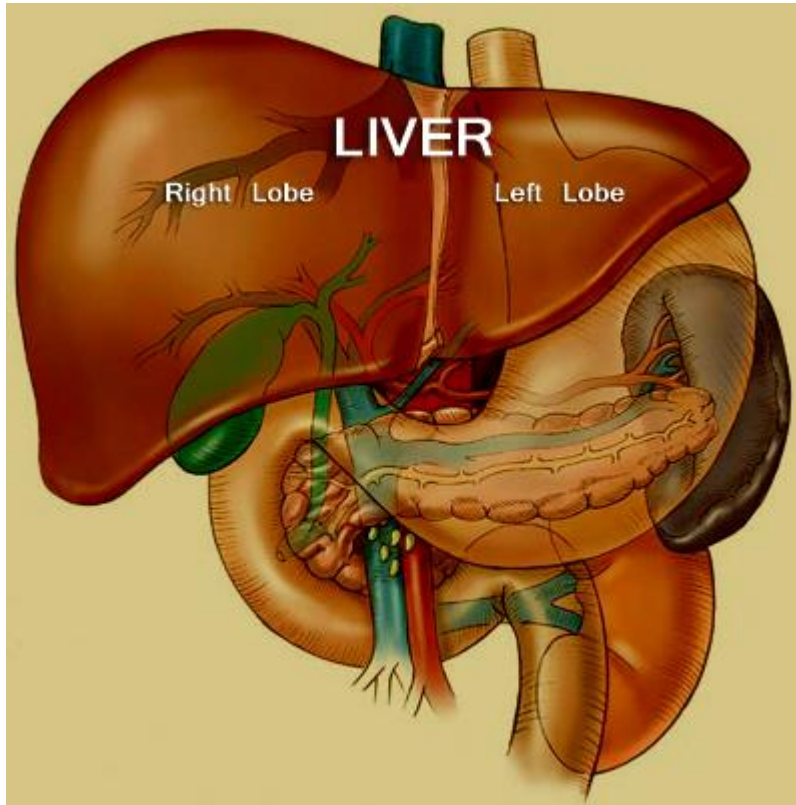
PROLEKI

PROLEK	POSTAĆ CZYNNA	CEL STWORZENIA PROLEKU
enalapryl	enalaprylat	zwiększenie wchłaniania
perindopryl	peryndoprylat	
aksetyl cefuroksymu	cefuroksym	
piwampicyna	ampicylina	
lewodopa	dopamina	przekroczenie bariery krew-mózg
omeprazol	sufenamid omeprazolu	poprawa selektywności działania
bursztynian metyloprednizolonu	metyloprednizolon	zwiększenie rozpuszczalności (<i>możliwość podania dożylnego</i>)
etylobursztynian erytromycyny	erytromycyna	poprawa smaku

WYDALANIE LEKÓW

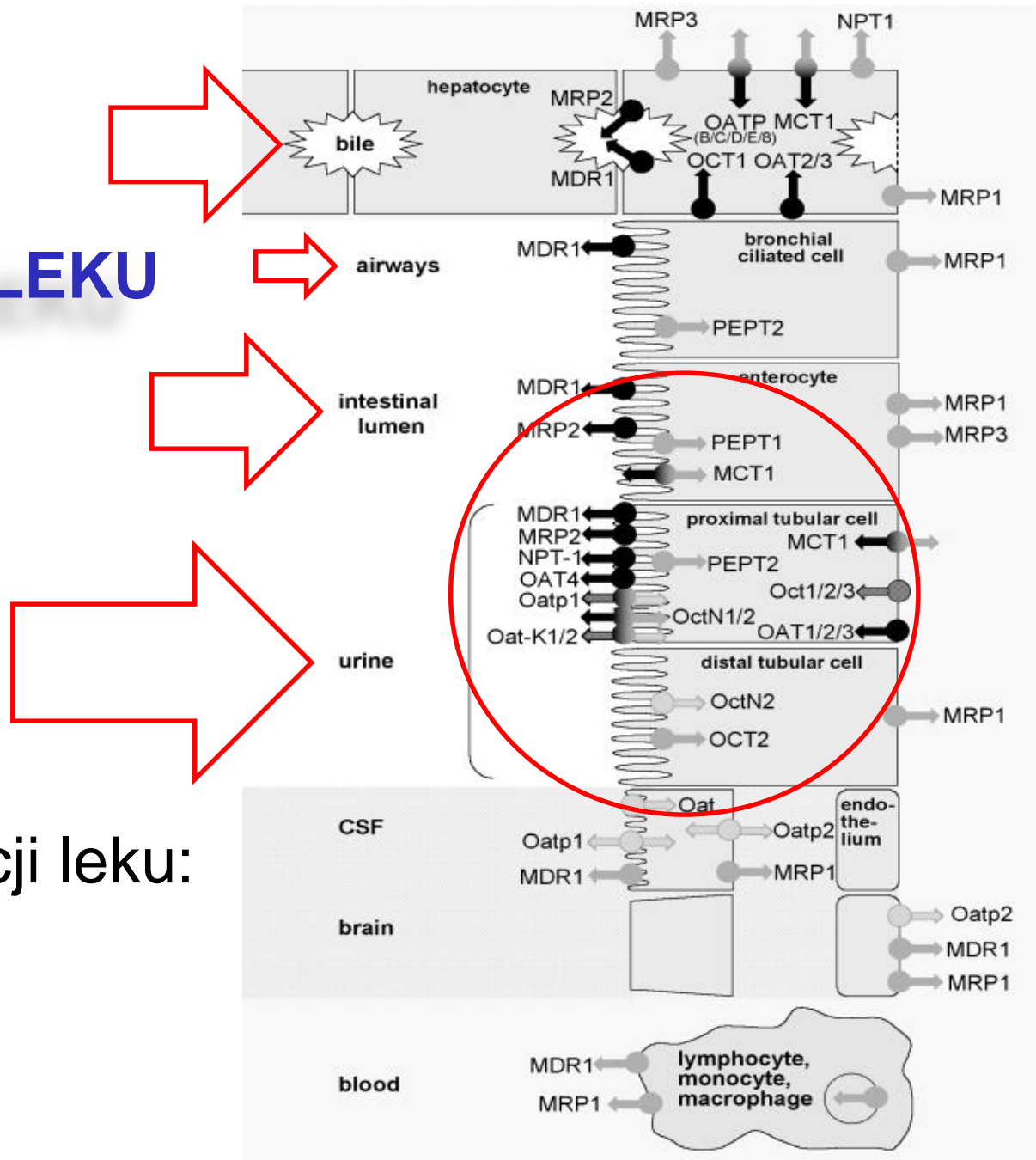

WYDALANIE LEKU

Droga eliminacji leku:

- nerkowa
- wątrobowa
- jelitowa

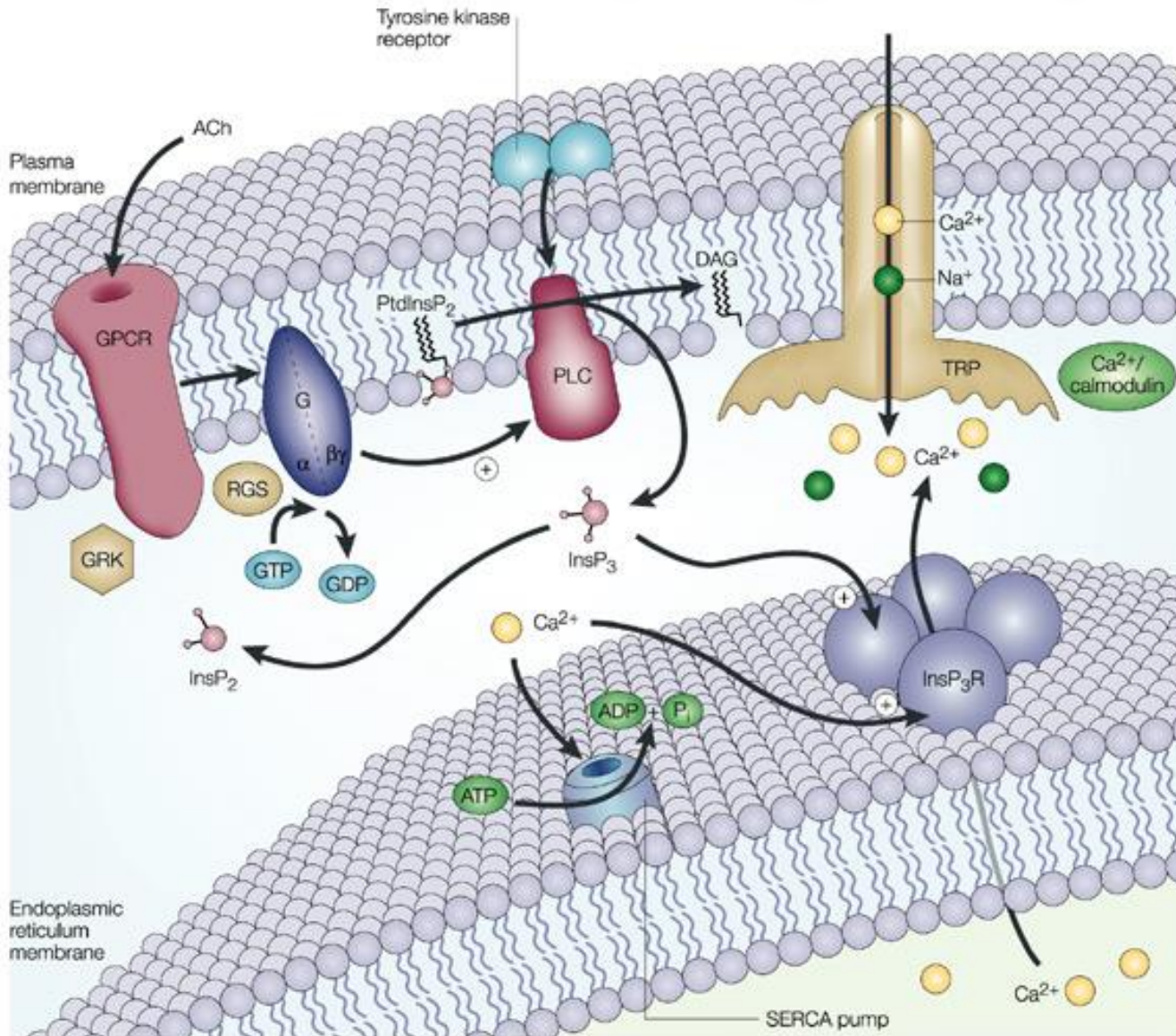

FARMAKODYNAMIKA

nauka zajmująca się mechanizmami działania leków i innych substancji chemicznych na organizm, strukturami wrażliwymi na te działania oraz efektami tego działania

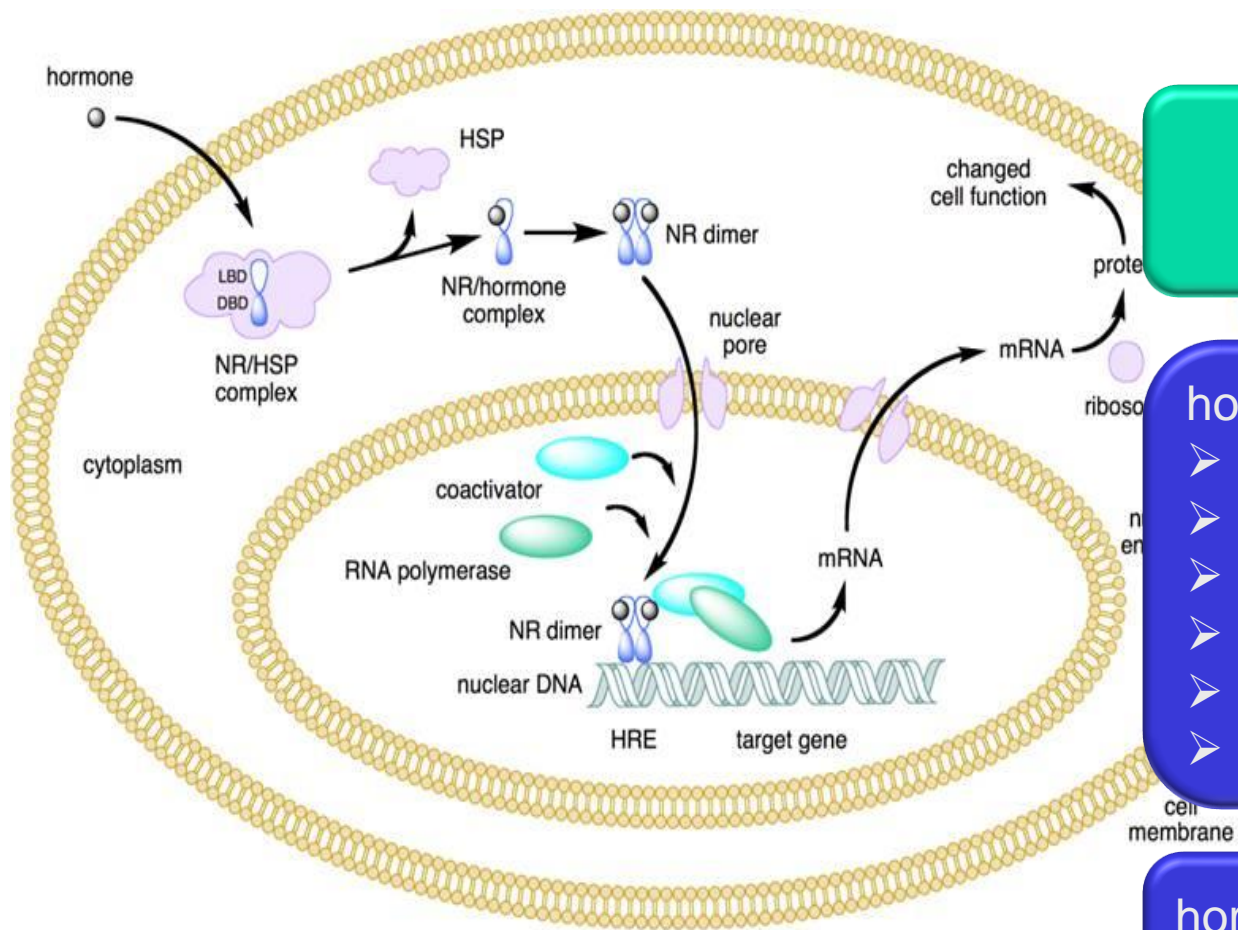
RECEPTORY – punkty „uchwyty” leków

RECEPTORY
BŁONOWE

RECEPTORY
WEWNĄTRZ-
KOMÓRKOWE

RECEPTORY – punkty „uchwyty” leków

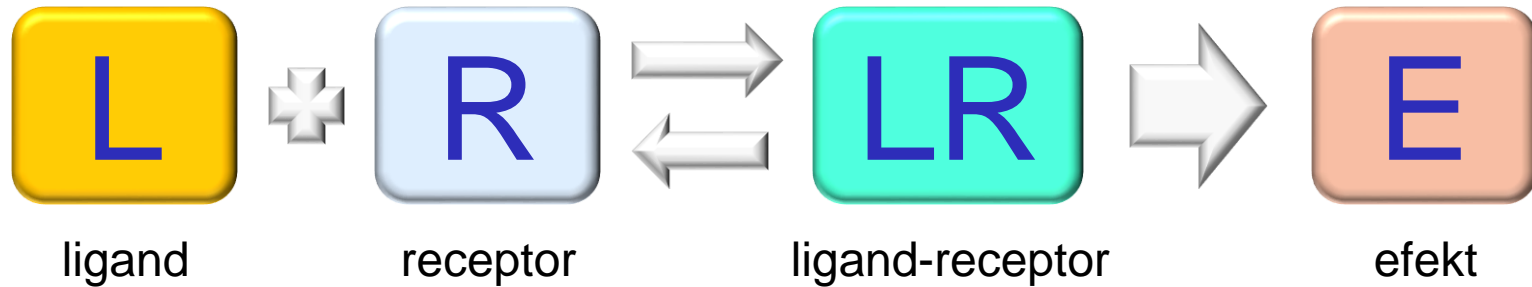

RECEPTORY WEWNĄTRZ-KOMÓRKOWE

- hormony steroidowe
- glikokortykosteroidy
  - mineralokortykosteroidy
  - androgeny
  - estrogeny
  - progesteron
  - witamina D

- hormony tarczycy
- tyroksyna
  - trójjodotyronina

FARMAKODYNAMIKA

Funkcje farmakoreceptora:

rozpoznanie sygnału przez zmiany działania pod wpływem liganda i tworzenia kompleksu ligand-receptor

przenoszenie sygnału (transdukcja) i wywoływanie określonego efektu

MECHANIZMY DZIAŁANIA LEKÓW

interakcje z receptorami błonowymi

otwieranie lub zamykanie kanałów jonowych zależnych od potencjału bądź aktywowanych ligandami

regulacja transkrypcji genów przez receptory wewnątrzkomórkowe

wpływ na błonowe i wewnątrzkomórkowe systemy transportowe

hamowanie lub aktywacja enzymów

zaburzenia biosyntezy w mikroorganizmach

MECHANIZMY DZIAŁANIA LEKÓW

działanie specyficzne

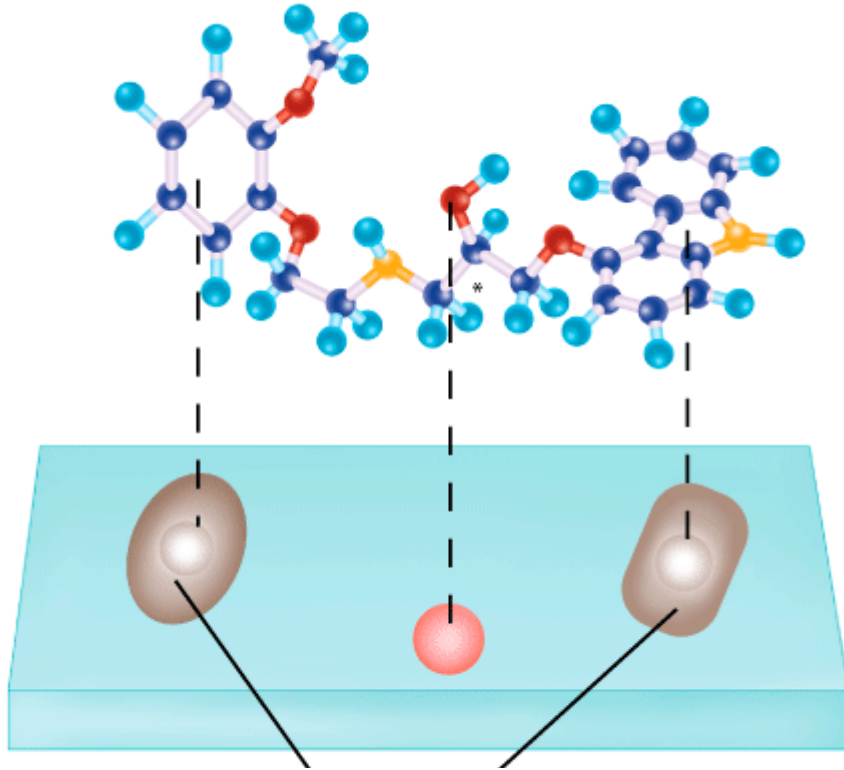
- lek łączy się z określonymi strukturami (*receptorami*) organizmu
- małe dawki leku
- niskie stężenia leku (*nmol*, μmol)
- efekt zależny od struktury chemicznej, wielkości, stereochemicznej orientacji cząstek

działanie niespecyficzne

- wysokie lokalne stężenie leku (*mmol*)
- niewielka zmiana działania w wyniku zmiany struktury chemicznej leku

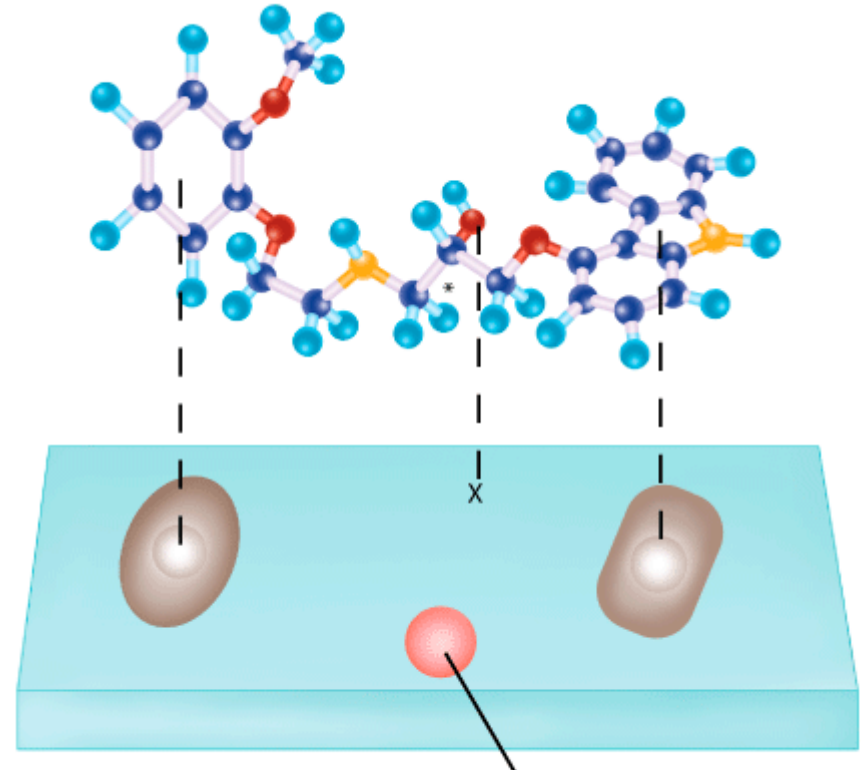
POWINOWACTWO LEKU DO RECEPTORA

izomer o wysokim powinowactwie

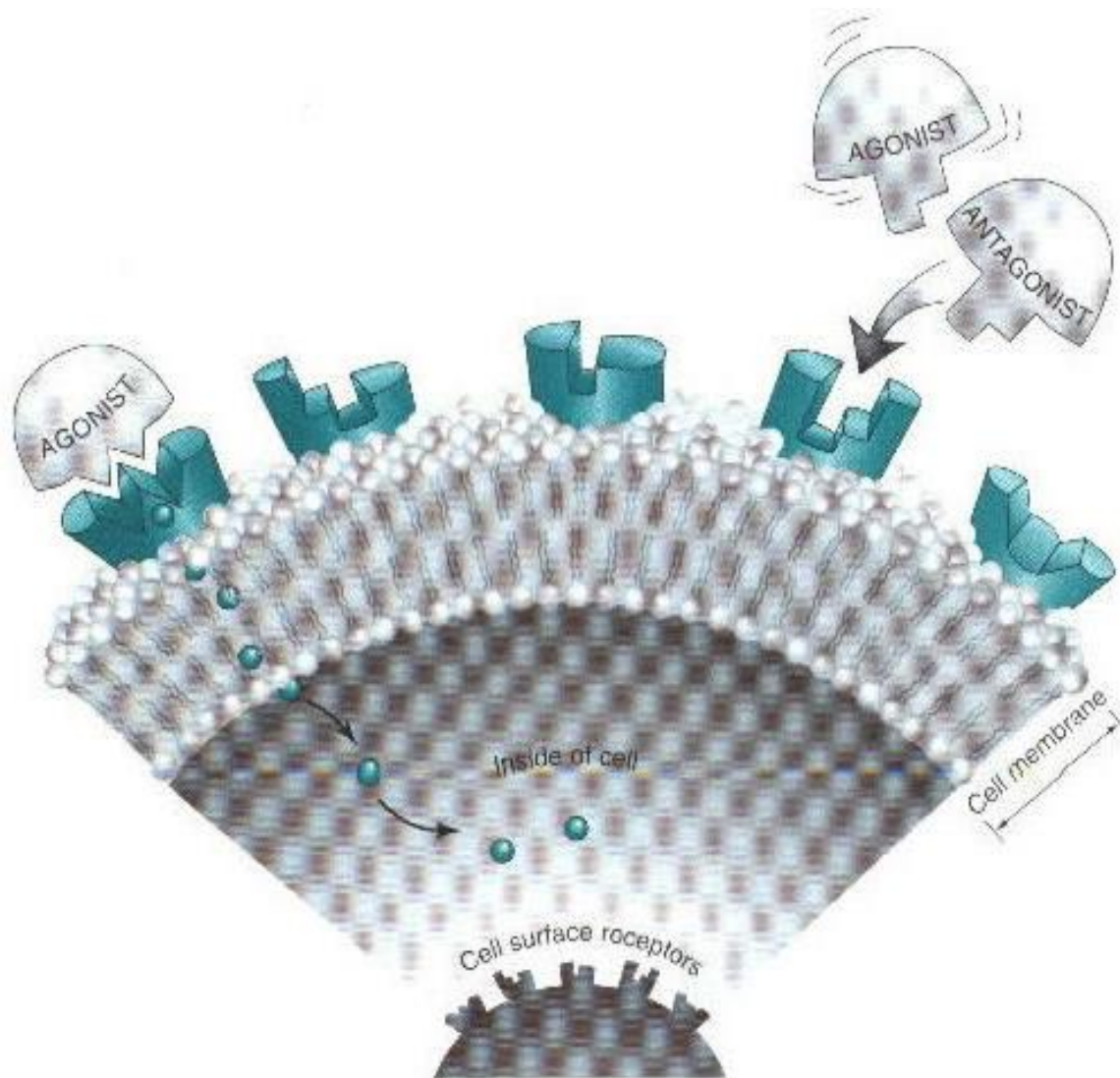
receptorowe miejsca hydrofobowe

izomer o niskim powinowactwie

receptorowe miejsce hydrofilowe

WIĄZANIE LEKU Z RECEPTOREM BŁONOWYM

agonista:

- powinowactwo
- aktywność wewnątrzna

antagonista:

- powinowactwo
- brak aktywności wewnątrznej

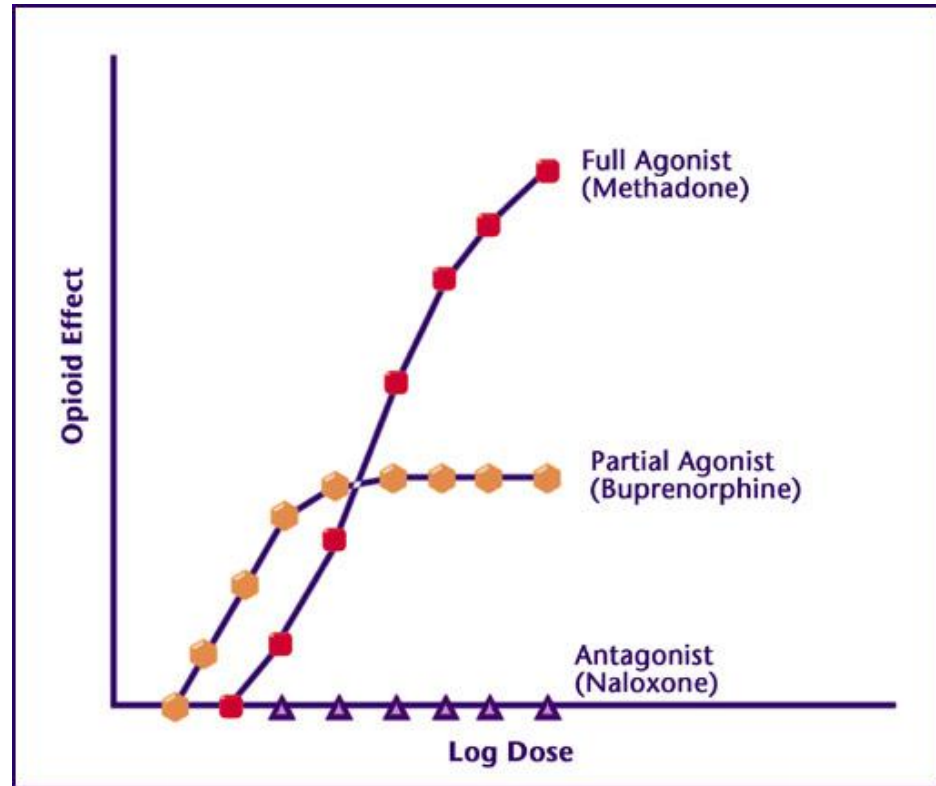
PEŁNY I CZĘŚCIOWY AGONISTA

$$\alpha = \frac{E_A}{E_m}$$

α – relatywna aktywność wewnątrzna (wartość maksymalna = 1)

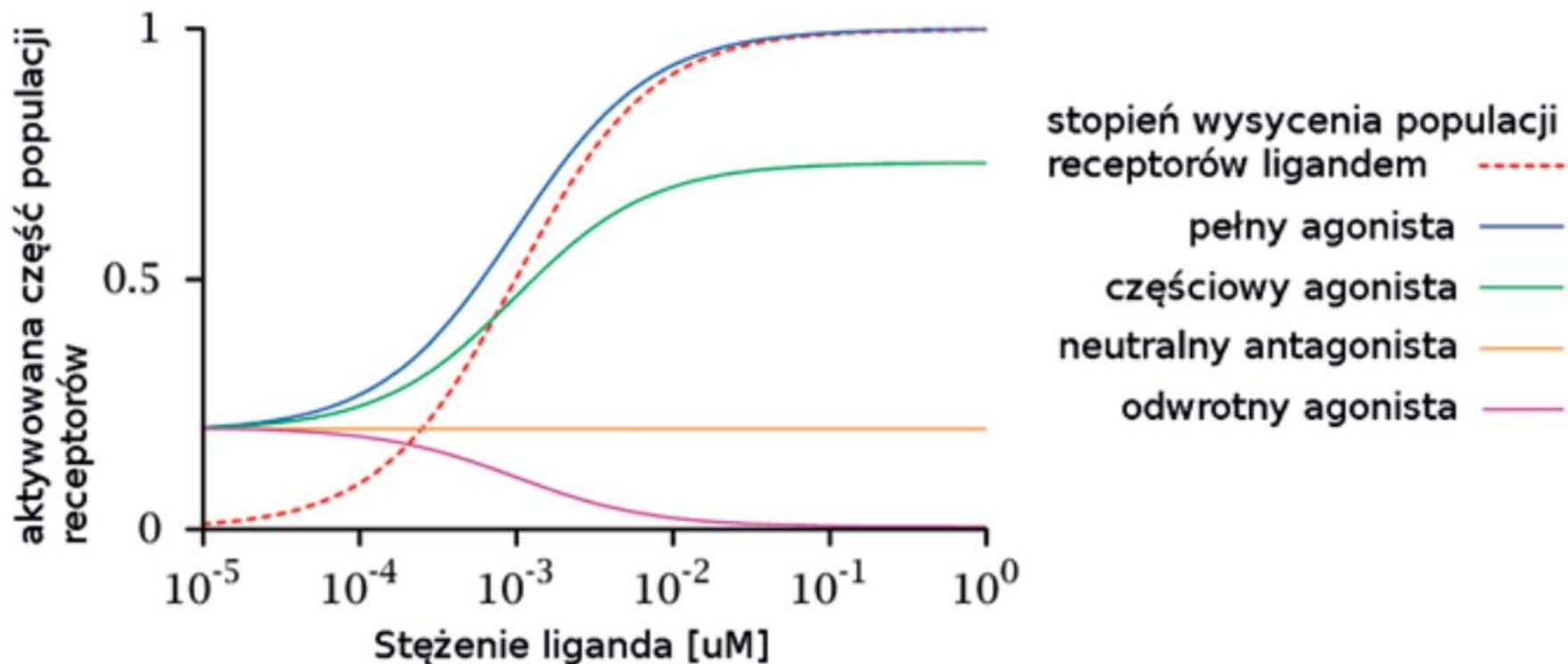
E_A – efekt wywołany przez dany ligand

E_m – maksymalny efekt możliwy w danym układzie biologicznym

http://www.naabt.org/education/technical_explanation_buprenorphine.cfm

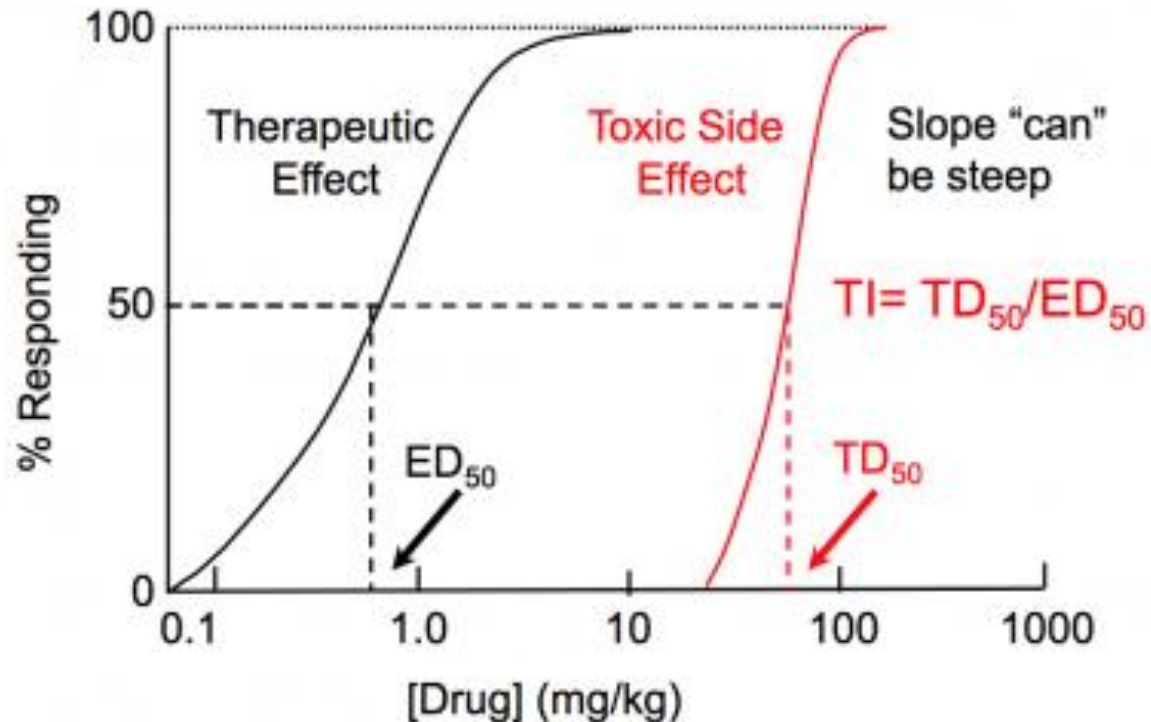
- pełny agonista: $\alpha = 1$
- częściowy agonista: $1 > \alpha > 0$

leki potocznie „funkcjonujące: jako antagoniści receptorów (w rzeczywistości odwrotni agoniści):

- **hydroksyzyna** wobec receptora H1
- **naltrekson** wobec receptora opioidowego

INDEKS (WSKAŹNIK) TERAPEUTYCZNY LEKU

WSKAŹNIK LECZNICZY (*index therapeuticum*, IT)
- stosunek dawki wywołującej objawy toksyczne
lub śmierć do dawki leczniczej TD_{50}/ED_{50}

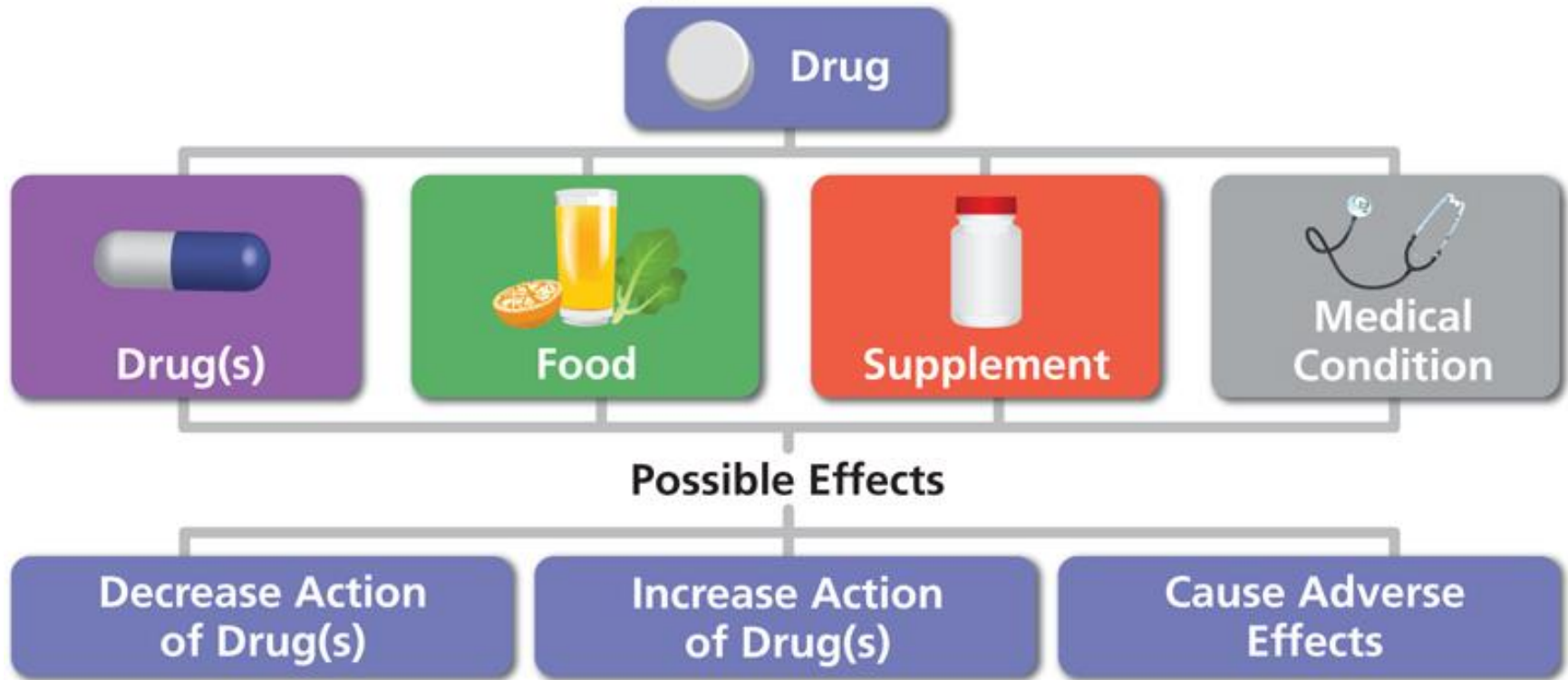
INTERAKCJE LEKÓW

<https://www.medexpress.pl/polowa-lekow-kupowanych-w-internecie-to-falszywki/67596>

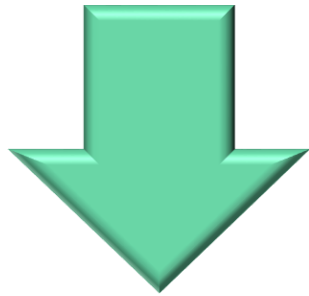
zjawisko polegające na wzajemnym oddziaływaniu dwóch lub większej liczby leków w taki sposób, że ich działanie na organizm ulega zmianie

Drug Interaction

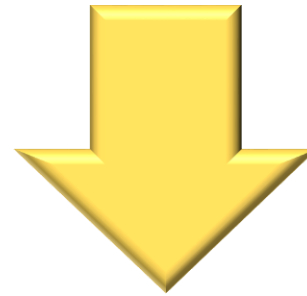
EFEKTY INTERAKCJI LEKÓW

POŻĄDANE

NASILENIE
DZIAŁANIA
LECZNICZEGO

NIEPOŻĄDANE

NIESKUTECZNOŚĆ
TERAPII

INTERAKCJE LEKÓW

farmaceutyczne

- niezgodności chemiczne, fizyczne

farmakokinetyczne

- wchłanianie
- wiązanie z białkami
- transport przez błony biologiczne
- biotransformacja
- wydalanie

farmakodynamiczne

- synergizm
- antagonizm

INTERAKCJE FARMACEUTYCZNE

- interakcje farmaceutyczne, czyli **niezgodności recepturowe** lub **interakcje leków *in vitro***, mogą występować w trakcie przygotowywania leku złożonego w aptece albo podczas podawania kilku leków w jednej strzykawce lub w płynie infuzyjnym

FIZYCZNE

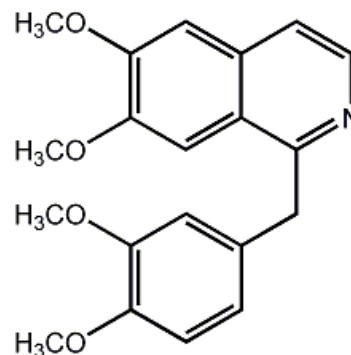
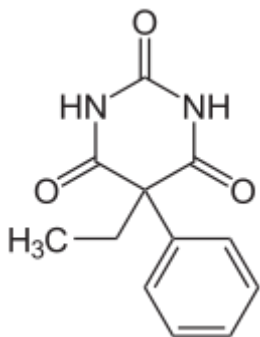
- łączenie cieczy nie mieszających się, *np. roztworów wodnych i olejowych lub parafiny ciekłej*
- zmniejszenie lub całkowita utrata siły działania w wyniku zmieszania leku ze środkiem o działaniu adsorpcyjnym, *np. alkaloidów z węglem leczniczym lub wodorotlenkiem glinu*

INTERAKCJE FARMACEUTYCZNE

CHEMICZNE

- polegają na reakcji chemicznej między lekami lub substancjami pomocniczymi, w wyniku czego dochodzi do inaktywacji lub wytrącenia (z *roztworu*) jednego ze składników
- wodny roztwór **fenobarbitalu** i **papaweryny**: **fenobarbital powoduje wytrącenie papaweryny**
- krople do oczu zawierające **fizostygmine** w roztworze o pH zasadowym → **dochodzi do utlenienia fizostygminy**

INTERAKCJE FARMACEUTYCZNE

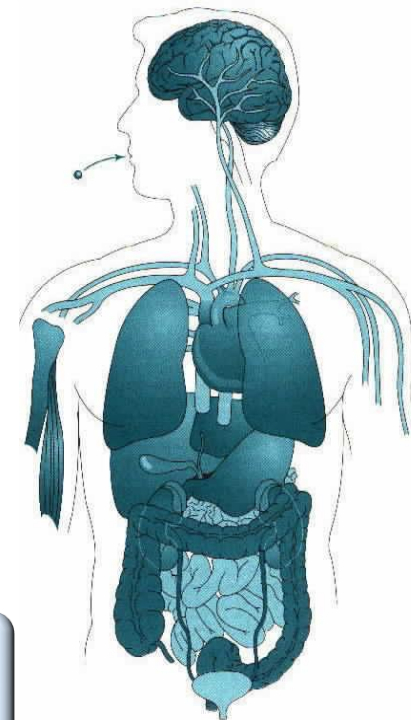
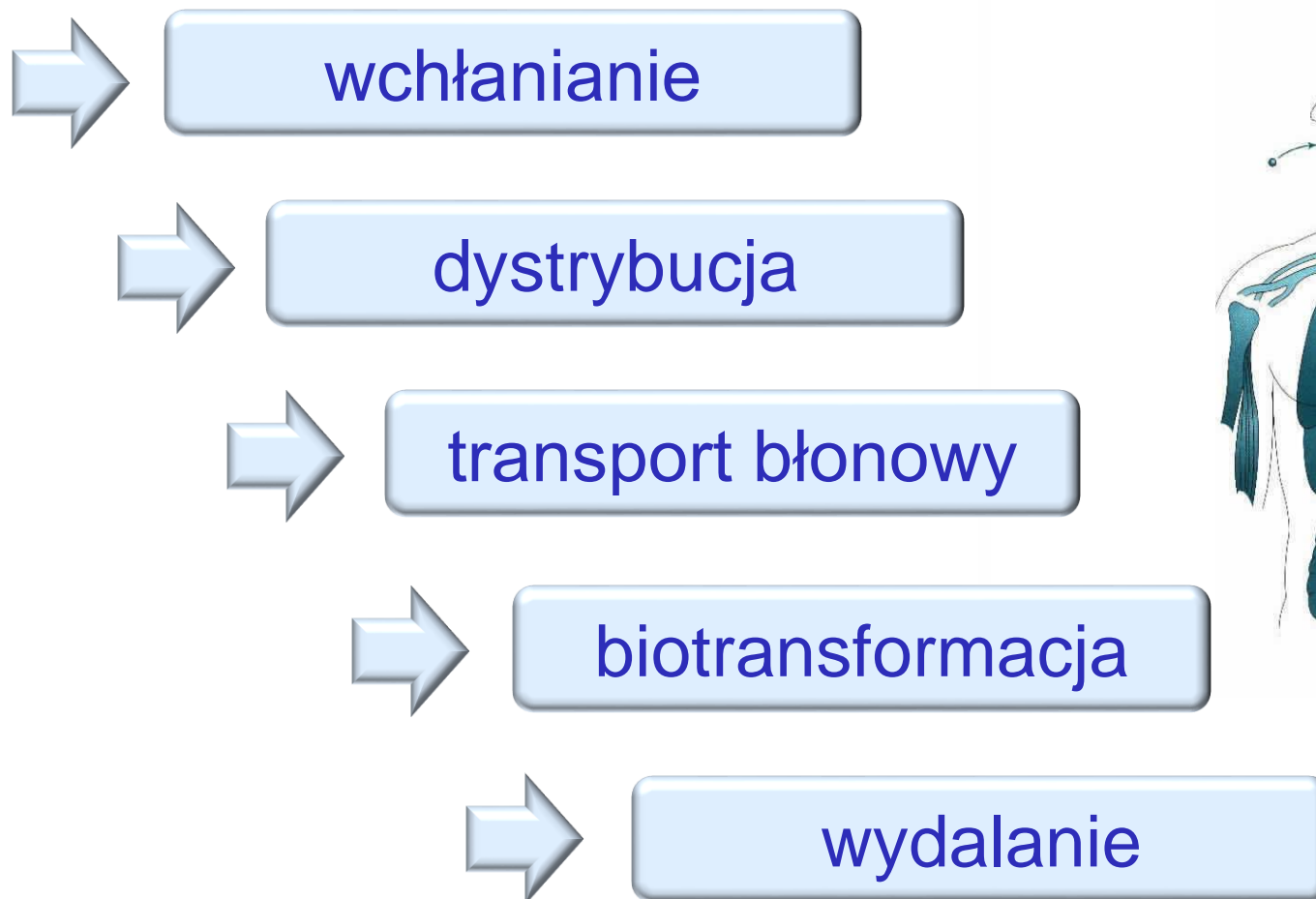
- z płynami infuzyjnymi zawierającymi dekstran nie należy mieszać:

- ampicyliny
- kwasu askorbinowego
- chlorpromazyny
- barbituranów
- prometazyny

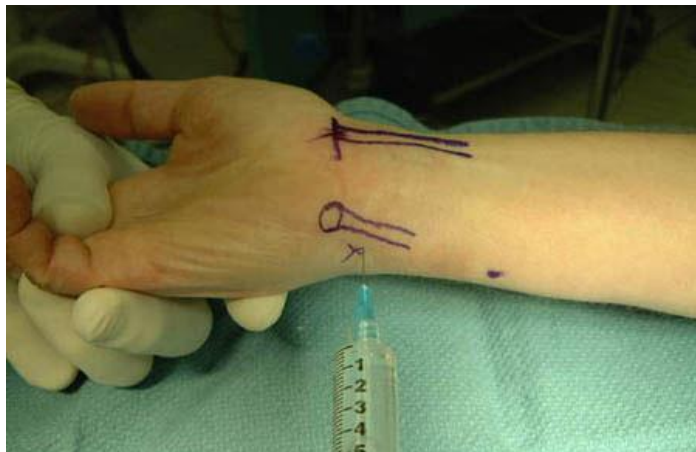
mogą tworzyć się połączenia kompleksowe lub lek może ulec wytrąceniu

POZIOME INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNYCH

INTERAKCJE WPŁYWAJĄCE NA POZAJELITOWE WCHŁANIANIE LEKÓW

- dodanie do leków podawanych domięśniowo lub podskórnio leków zmieniających przepływ krwi w miejscu podania:
  - **epinefryna** lub inne adrenergiki, np. **fenylefryna** → zahamowanie wchłaniania innych leków podanych jednocześnie w to samo miejsce, np. leki miejscowo znieczulające (**prokaina**)
  - wchłanianie **prokainy** jest zmniejszone → działanie znieczulające utrzymuje się dłużej → lek wywołuje mniejsze działanie ogólne

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW w zakresie wchłaniania

- ❑ adsorpcja na powierzchni
(*węgiel leczniczy*)

- ❑ tworzenie się trudno wchłaniających kompleksów → leki zawierające duże ilości kationów, sole żelaza, wapnia, magnezu, glinu, bizmutu (*tetracykliny z jonami Ca^{+2}*)

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie wchłaniania

- ❑ zmiana napięcia powierzchniowego
(kwasy żółciowe → wzmożenie wchłaniania jelitowego leków)

- ❑ zmiana pH:
  - leki alkalinizujące → ↓ wchłaniania leków kwaśnych (omeprazol, pirenzepina → ↓ wchłaniania leków p-zapalnych np.: kwas acetylosalicylowy, indometacyna, ibuprofen – wzrost stopnia zjonizowania)

  - ↑ wchłaniania leków o odczynie alkalicznym np.: morfina, atropina

  - leki zakwaszające → ↓ wchłaniania leków o odczynie alkalicznym

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie wchłaniania

- ❑ leki działające ochronnie na błonę śluzową żołądka: **sukralfat, sole bizmutu** → utrudniają penetrację leków przez błonę śluzową żołądka
- ❑ leki o charakterze lipofilowym: **parafina ciekła, emulsje w/o, olej rycynowy** → zmniejszają wchłanianie witamin rozpuszczalnych w tłuszczach oraz leków lipofilowych, zwiększając ich utratę z kałem
- ❑ pokarmy zawierające dużo tłuszczów przyspieszają wchłanianie leków lipofilowych, np. **gryzeofulwiny**
- ❑ pokarmy utrudniają wchłanianie większości leków

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie wchłaniania

- ❑ leki zwiększające perystaltykę przewodu pokarmowego, np. **leki cholinomimetyczne** oraz **leki przeczyszczające** zmniejszają ilość wchłoniętego leku
- ❑ leki hamujące perystaltykę przewodu pokarmowego, np. **leki cholinolityczne** oraz zapierające mogą ułatwiać wchłanianie leków
- ❑ antybiotyki hamujące rozwój flory bakteryjnej jelit zwiększają ilość wchłanianej **chlorpromazyny, fenacetyny**, i wielu innych leków (*bakterie jelitowe uczestniczą w dezaktywacji substancji egzogennych*)
- ❑ zmniejszenie przepływu krwi przez jelita:
(leki naczyniozwążające → ↓ wchłaniania)

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie dystrybucji - wiązanie z białkami

□ czynniki modulujące wiązanie leku z białkami:

➤ stężenie białek (hipo-, hiperalbuminemia)

➤ stężenie leku (dawki leku kilkusetmiligramowe)

➤ powinowactwo leku do białek

➤ pH środowiska

- zakwaszenie krwi → ↑ stopnia wiązania leków o charakterze słabych kwasów

- alkalizacja krwi → ↑ stężenia wolnej postaci tego leku w okolicy receptora (kokaina – noradrenalina)

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie dystrybucji - wiązanie z białkami

- ❑ lek związany z białkiem **nie jest aktywny farmakologicznie**
- ❑ **siła i stopień wiązania leku z białkiem** jest cechą charakterystyczną danego leku
- ❑ stopień wiązania może się jedynie zmienić w przypadku **zmiany pH** krwi lub ilości białek krwi
- ❑ wyparcie **10%** leku wiążącego się w **90%** z białkami osocza oznacza **2-krotne zwiększenie stężenia wolnej frakcji leku** we krwi
- ❑ dochodzi do znacznego **nasilenia działania leku**, w tym jego działań niepożądanych i toksycznych, a także (*w większości przypadków*) skrócenia czasu działania

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie dystrybucji - wiązanie z białkami

A

- lek (I) silnie wiążący się z białkami:
  - niesteroidowe leki przeciwzapalne
(*fenylobutazon, salicylany*)
- lek (II) wypierany z wiązania z białkami
(*sulfonamidy*)

B

- lek (I) silnie wiążący się z białkami:
  - niesteroidowe leki przeciwzapalne
(*indometacyna, salicylany*)
- lek (II) wypierany z wiązania z białkami
  - glikokortykosteroidy

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie transportu przez błony

☐ transport bierny

➤ zmiana pH płynów ustrojowych

- zakwaszenie krwi → ↑ przepuszczalności bariery

krew – mózg

wobec barbituranów

- alkalizacja krwi → ↓ przepuszczalności bariery krew

– mózg

➤ zmiana przepuszczalności błon biologicznych

➤ rozluźnienie struktury błon

➤ zmniejszenie napięcia powierzchniowego

(DMSO, związki depolimeryzujące – hialuronidaza)

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW w zakresie biotransformacji

Enzymy biorące udział w procesie biotransformacji:

- a/ przewód pokarmowy (proteazy, lipazy, dekarboksylazy)
- b/ wątroba (enzymy mikrosomalne: esterazy, transferazy)
- c/ drobnoustroje jelitowe (reduktazy, dekarboksylazy)
- d/ łożysko (reduktazy)

induktory enzymatyczne

- barbiturany → ↓ doustne leki p-krzepliwe (*warfaryna*)
- fenytoina → ↓ tolbutamid
- karbamazepina → ↓ prednizolon

inhibitory enzymatyczne

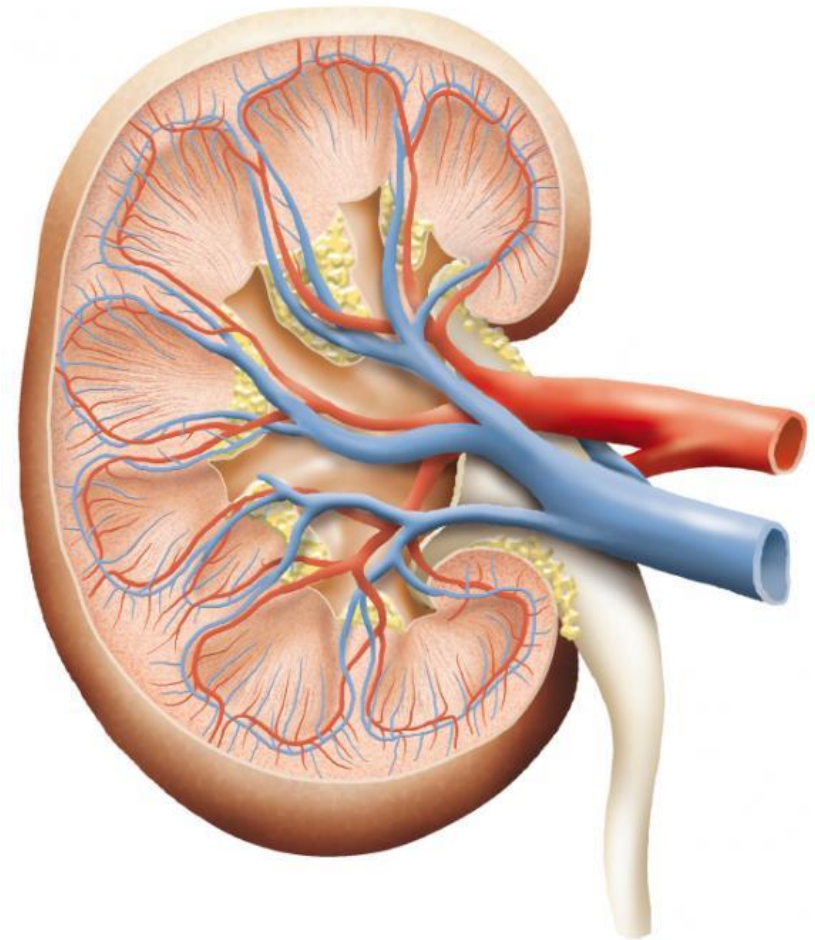
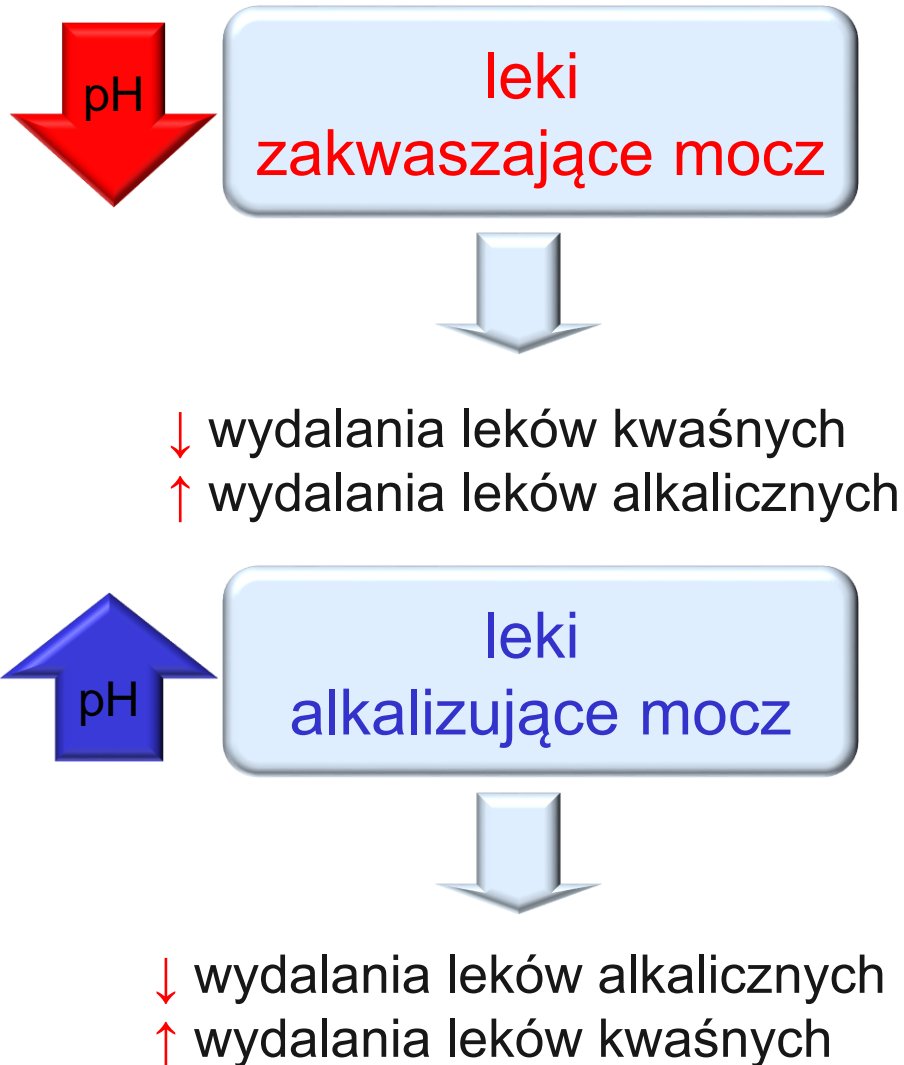
- izonizazyd → ↑ fenytoiny
- allopurynol → ↑ doustne leki p-krzepliwe
- fenyllobutazon → ↑ tolbutamidu

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW w zakresie biotransformacji

- hamowanie aktywności enzymów nie należących do grupy CYP-450: interakcja **alkoholu etylowego** z **disulfiramem** lub **cefalosporynami III generacji**
- **disulfiram, metronidazol, chloramfenikol** oraz niektóre **cefalosporyny III generacji (cefotaksym)** hamują aktywność dehydrogenazy aldehydowej → w organizmie zwiększa się stężenie aldehydu octowego

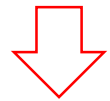

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW w zakresie wydalania przez nerki

MOCZ

kwaśny
(hamowanie wydalania)

alkaliczny
(przyspieszanie wydalania)

ampicylina
barbiturany
penicylina
salicylany
streptomycyna
sulfonamidy

MOCZ

kwaśny
(przyspieszanie wydalania)

alkaliczny
(hamowanie wydalania)

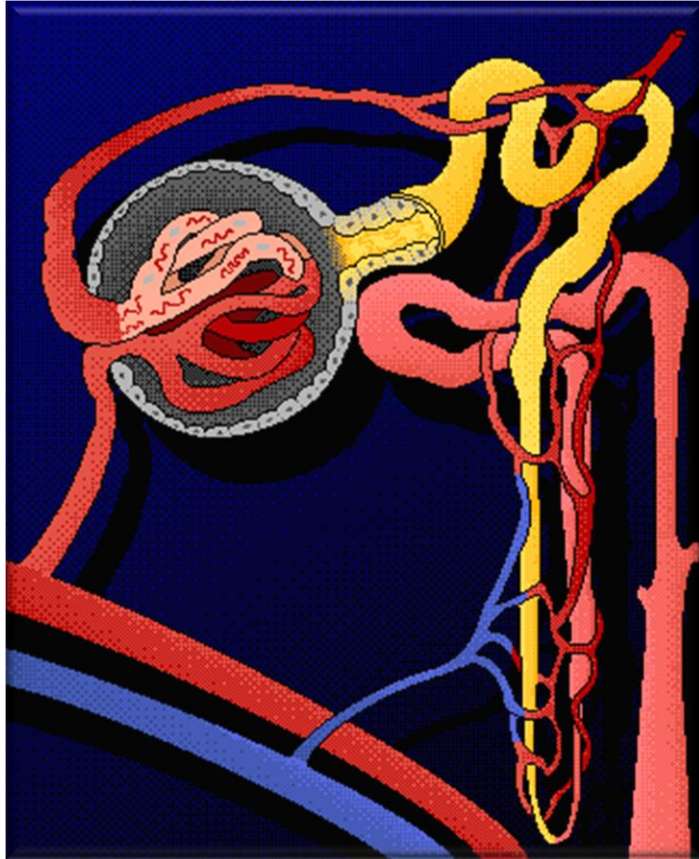

aminofenazon
atropina
erytromycyna
gentamycyna
metyloksantyny
prokaina

INTERAKCJE FARMAKOKINETYCZNE LEKÓW

w zakresie konkurencji z czynnym wydalaniem kanalikowym

probenecid

- ↑ stężenia penicylin we krwi
- ↑ stężenia salicylanów we krwi

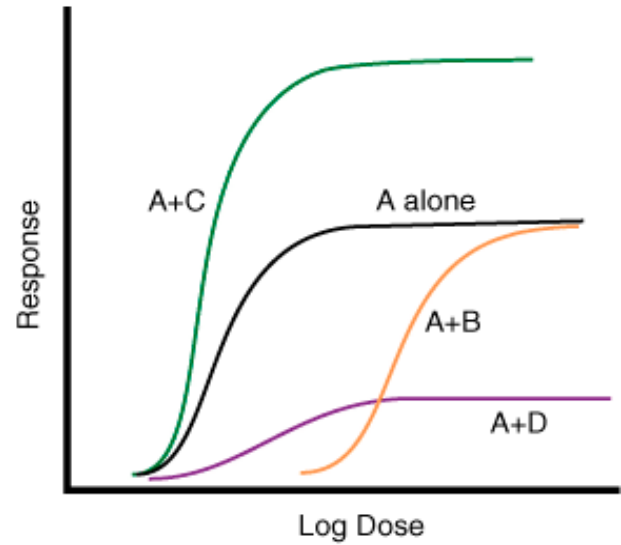
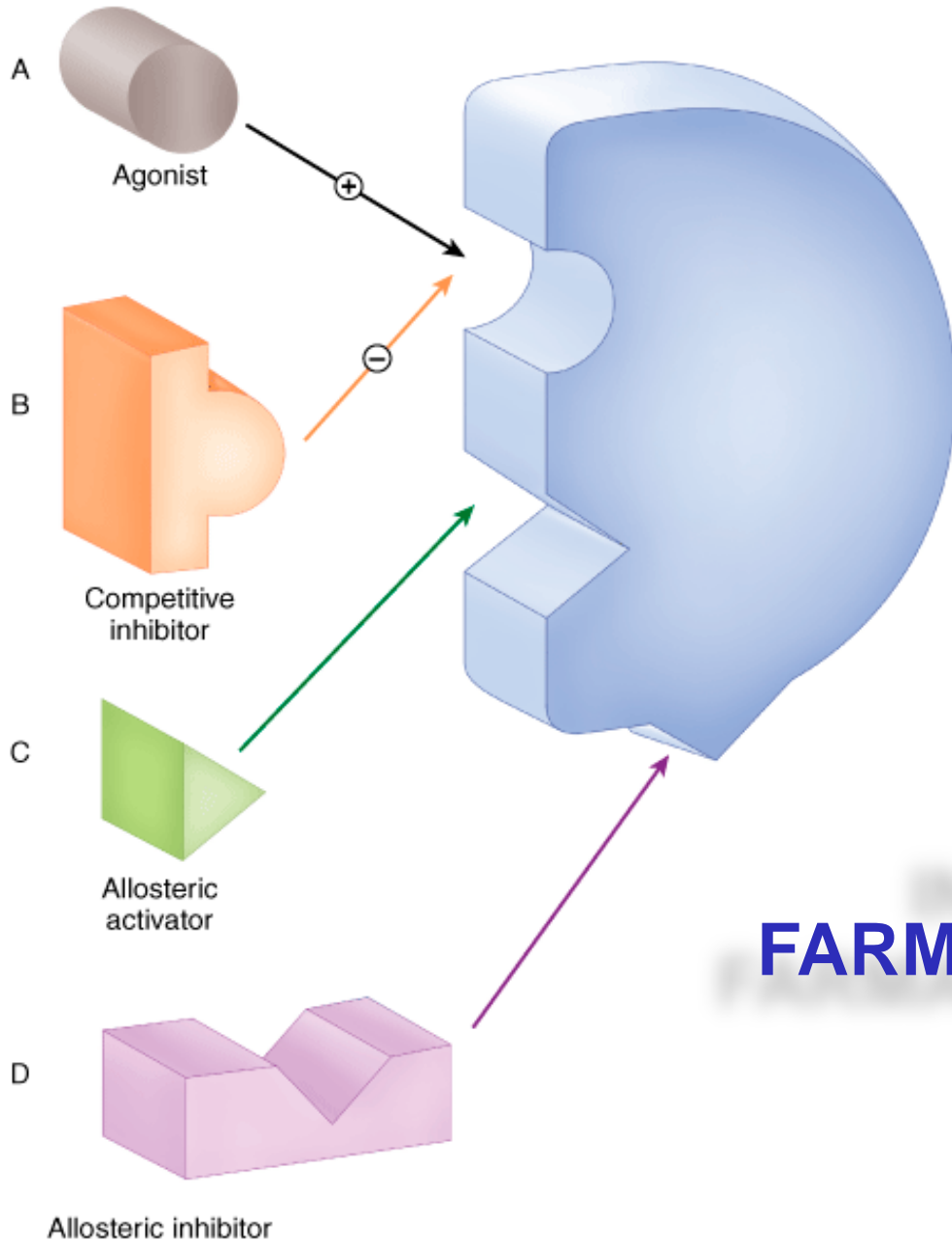
salicylany

- ↑ stężenia metotreksatu we krwi

spironolakton

- ↑ stężenia digoksyny we krwi

Drug → Receptor → Effects

INTERAKCJE FARMAKODYNAMICZNE LEKÓW

Allosteric inhibitor

INTERAKCJE FARMAKODYNAMICZNE LEKÓW

synergizm

- ❑ addycyjny
(propranolol – acebutolol)
- ❑ hiperaddycyjny
(propranolol – werapamil)

antagonizm

- ❑ konkurencyjny (kompetycyjny)
(adrenalina – acebutolol)
- ❑ niekonkurencyjny (niekompetycyjny)
(atropina – metoprolol)
- ❑ allosteryczny
(acetylocholina – pirylamina)
- ❑ czynnościowy (funkcjonalny)
(acetylocholina – adrenalina)
- ❑ fizjologiczny
(fenylefryna – acebutolol)

INTERAKCJE FARMAKODYNAMICZNE LEKÓW

- ❑ podanie **agonisty** i **antagonisty** lub **aktywatora** i **inhibitora** prowadzi do zniesienia działania jednego leku przez drugi (*antagonizm*) → leczenie zatruc:
  - zatrucie pochodnymi **benzodiazepiny** → leczenie **flumazenilem**
  - zatrucie **morfina** → leczenie **naloksonem**
  - zatrucie środkami owadobójczymi z grupy **inhibitorów acetylocholinoesterazy** → leczenie **pralidoksymem**

INTERAKCJE FARMAKODYNAMICZNE LEKÓW uwagi

- ❑ nie należy podawać 2 agonistów lub antagonistów (*niesteroidowe leki przeciwzapalne*) → zazwyczaj nie dochodzi do oczekiwanego synergizmu leków → skutek terapeutyczny jest mniejszy od sumy działania poszczególnych leków → między lekami zachodzi konkurencja o receptor lub enzym
- ❑ niebezpieczeństwo wystąpienia interakcji czynnościowej w zakresie działań niepożądanych lub interakcji farmakokinetycznych

INTERAKCJE FARMAKODYNAMICZNE LEKÓW uwagi

□ interakcje **fizjologiczne** → leki działające w różnych narządach, na różne receptory, enzymy itp. powodują takie same lub przeciwne skutki fizjologiczne → **pożądana interakcja:**

- łączenie leków w farmakoterapii nadciśnienia tętniczego (**propranolol + lek moczopędny**)
- choroba wrzodowa żołądka (**klarytromycyna + omeprazol**)
- choroba niedokrwienności serca (**azotany + leki β -adrenolityczne**)

NEUROLOGIA

2020

XVI Krajowa Konferencja
Szkoleniowa

Kraków, 24–25 kwietnia

leczenie
bólu neuropatycznego

medycyna **praktyczna**

Centrum Informacji o Leku

Wiarygodna informacja o leku

<http://www.leki-informacje.pl>

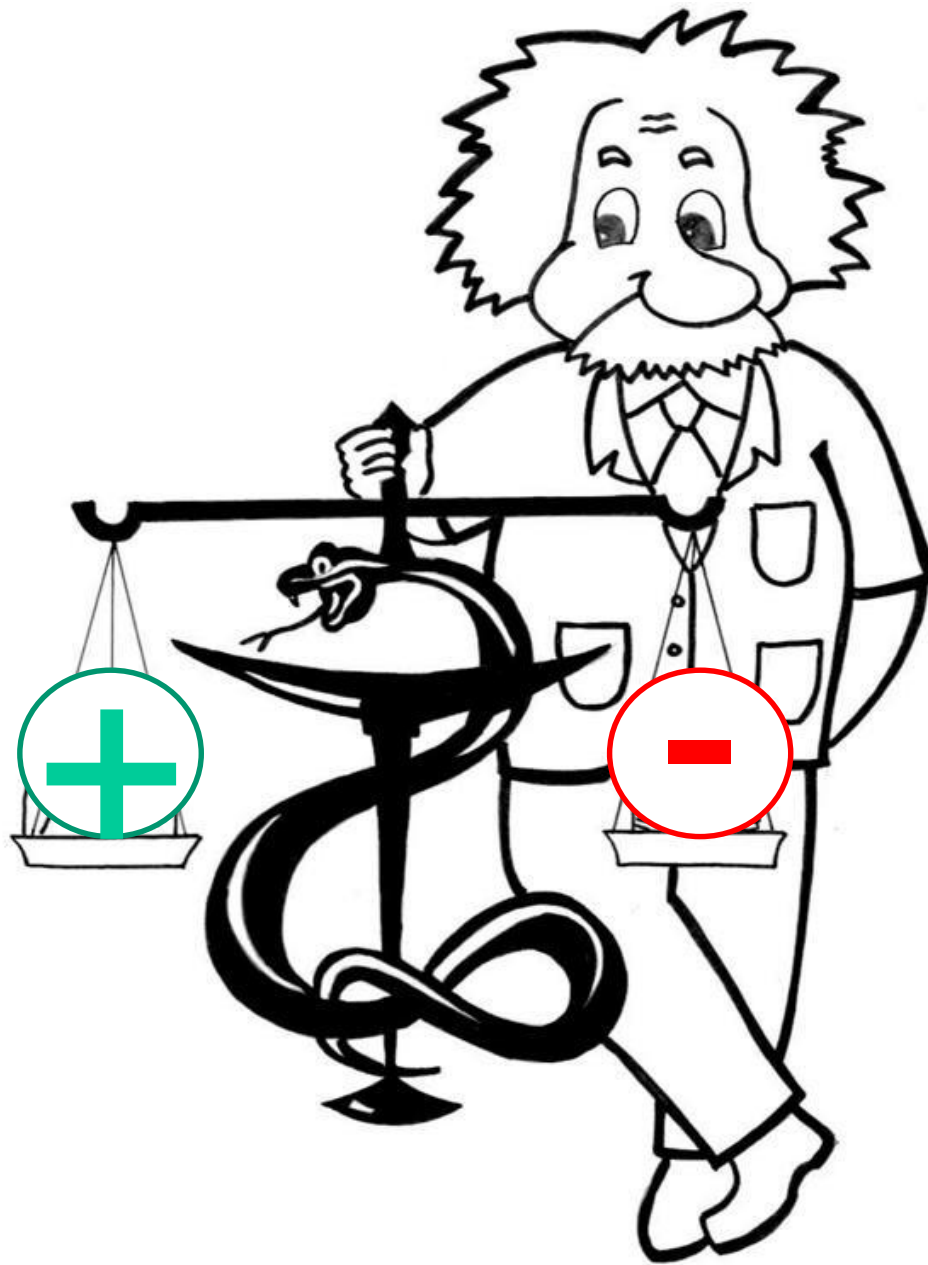
Strona główna

Publikacje

Leki refundowane

Witamy w serwisie Centrum Informacji o Leku (CIL)

Centrum Informacji o Leku (CIL) jest pierwszym i jedynym w Polsce fachowym i niezależnym serwisem informacji o lekach, prowadzonym w oparciu o uznane polskie i zagraniczne źródła informacji. **Misją CIL-u** jest udostępnianie i propagowanie wiedzy na temat leków oraz bezpiecznego ich stosowania. **Celem CIL-u** jest stworzenie platformy informacyjno-edukacyjnej dla pacjentów i specjalistów ochrony zdrowia, umożliwiającej efektywną komunikację i współpracę w zakresie bezpiecznej farmakoterapii.

DZIAŁANIA NIEPOŻĄDANE LEKÓW

TESTY KLINICZNE NOWYCH SUBSTANCJI

- **Faza 0** - ustalenie farmakodynamiki i farmakokinetyki u ludzi - mała grupa (10–15 osób) z zastosowaniem niewielkiej dawki substancji
- **Faza 1** - sprawdzenie czy substancja jest bezpieczna. Badanie przeprowadza się na grupie 20–80 zdrowych ochotników
- **Faza 2** - ustalenie efektywności leku w porównaniu do placebo oraz dalsze badania bezpieczeństwa stosowania, faza przeprowadzana na grupie 100– 300 pacjentów
- **Faza 3** - dalsze badania podobne do fazy drugiej, przeprowadzane na grupie 1000–3000 pacjentów
- **Faza 4** – lek trafia na rynek. Ma na celu wykazanie potencjalnych wad i zalet leku oraz opracowanie optymalnego sposobu stosowania.

PRZYCZYN DZIAŁAŃ NIEPOŻĄDANYCH

- ❑ leżące po stronie leku
  - wąski współczynnik terapeutyczny leku
- ❑ leżące po stronie pacjenta
  - niestosowanie się pacjenta do zaleceń (*compliance*)
  - przyjmowanie innych leków, ziół, itp. (*interakcje*)
  - wpływ diety
- ❑ zależne od ordynującego
  - nieprzestrzeganie przeciwwskazań, środków ostrożności
  - nieprawidłowa częstość dawkowania lub wielkość dawki w populacji ryzyka (*pacjenci z niewydolnością nerek lub wątroby*)
  - interakcje z innymi lekami

PRZYCZYN DZIAŁAŃ NIEPOŻĄDANYCH - pacjent

- płeć
- wiek
- czynniki genetyczne
  - szybkość metabolizmu (*acetylacja*)
- choroby towarzyszące (*infekcje*)
  - wpływające na stężenie leku
  - wpływające na odpowiedź organizmu na podany lek
- niewydolności narządowe

PRZYCZYN DZIAŁAŃ NIEPOŻĄDANYCH - interakcje pomiędzy lekami

- w znaczący sposób zwiększają liczbę działań niepożądanych
- interakcje farmakokinetyczne prowadzą do wzrostu stężenia leku i działań toksycznych lub do jego zmniejszenia i braku skuteczności terapii
- interakcje farmakodynamiczne bezpośrednio wpływają na siłę działania leku nasilając jego efekt lub osłabiając

ZDARZENIE – DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE

- **Zdarzenie niepożądane** (*Adverse Event*) jest to dowolne, niekorzystne zdarzenie o charakterze medycznym niezależnie od tego, czy jest wynikiem stosowania leku, czy też nie (*szerokie pojęcie dotyczące procedur medycznych stosowanych wobec pacjenta*).
- **Reakcja niepożądana na lek** (*Adverse Drug Reaction*) odnosi się do zdarzeń o charakterze medycznym spowodowanych lub potencjalnie spowodowanych przez lek/ substancję badaną jest równoznaczne z **działaniem niepożądanym**.

FARMAKOLOGICZNY PODZIAŁ DZIAŁAŃ NIEPOŻĄDANYCH

- Typu A (*augmented*) – zależne od dawki
- Typu B (*bizarre*) – niezależne od dawki
- Typu C (*chronic*) – zależne od przewlekłego stosowania
- Typu D (*delayed*) – działania opóźnione w czasie
(*kancerogenne, teratogenne*)
- Typu E (*end of therapy*) – wywołane odstawieniem leku
- Typu F (*failure of therapy*) – brak skuteczności terapii

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu A

- zależne od dawki:
  - wynikające z mechanizmu działania
    - np. hipotonia po podaniu antagonisty receptora α -adrenergicznego (prazosyna)
    - krwawienie po podaniu trombolityków (alteplaza)
    - ból głowy po nitratach (nitrogliceryna)
  - toksyczne, pojawiające się po ostrym przedawkowaniu
    - np. zaburzenia oddychania i krążenia po barbituranach
    - uszkodzenie wątroby po paracetamolu

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu B

- **niezależne od dawki:**
  - reakcje alergiczne (anafilaktyczne po penicylinach)
  - inne reakcje alergiczne (skórne po cefalosporynach, lekach zwiotczających, przeciwdrgawkowych, niesteroidowych lekach przeciwzapalnych)
  - martwica rozplywna toksyczna naskórka i zespół Stevensa-Johnsona (zmiany rumieniowo-pęcherzowo-nadżerkowe) po sulfonamidach
  - anemia aplastyczna po chloramfenikolu
  - nadwrażliwość na drodze „nieimmunologicznej” – zwiększona odczynowość (wrażliwość) organizmu na lek, reakcje pseudoalergiczne, idiosynkrazji (hipertermia złośliwa po anestetykach)

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu A i B - różnice

Typ A

- przewidywalne
- zależne od dawki
- duża częstość występowania
- zgłaszane w badaniach klinicznych (rzadko po rejestracji tj. spontanicznie)
- wysoka chorobowość (rzadko reakcje ciężkie)

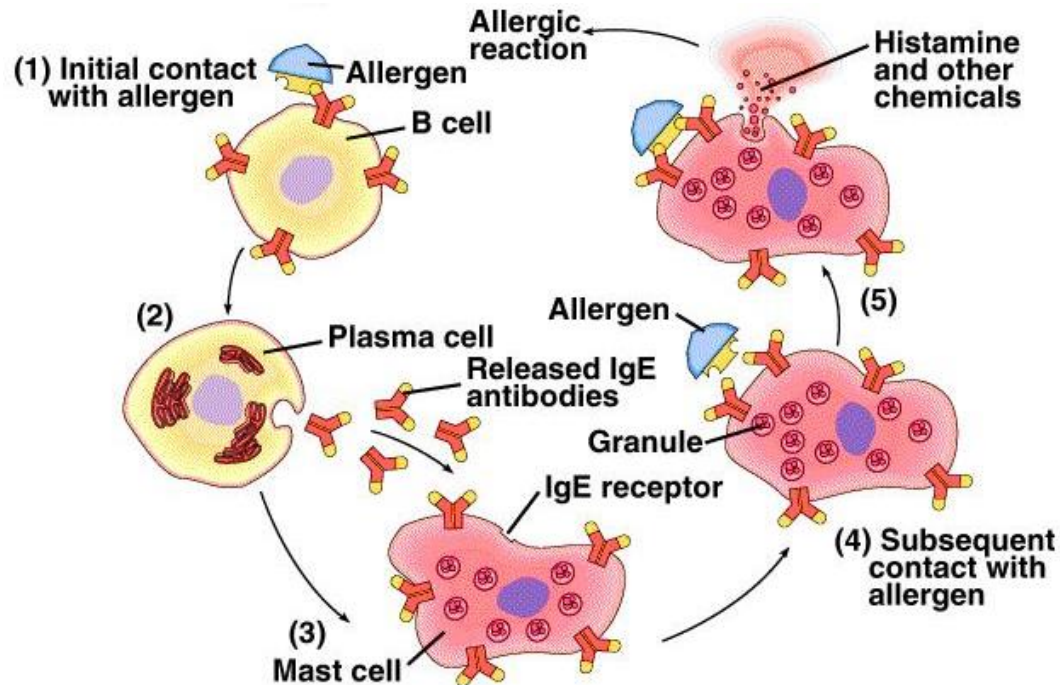
Typ B

- nieprzewidywalne
- nie zależą od dawki
- bardzo rzadkie ($< 1/10000$)
- nie zgłaszane w badaniach klinicznych (spontanicznie)
- często dziwaczne lub paradoksalne
- wysoka umieralność

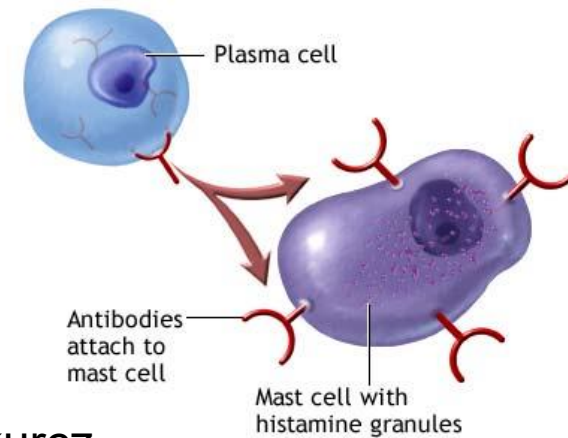
CECHY REAKCJI ALERGICZNEJ NA LEK

- pojawiają się u osób predysponowanych
- są powodowane przez niższe dawki leku niż lecznicze
- wywołują ograniczone spektrum objawów klinicznych
- są poprzedzone ekspozycją na lek
- ustępują po odstawieniu leku
- towarzyszy im obecność eozynofili we krwi i tkankach

PODZIAŁ REAKCJI ALERGICZNYCH wg Gella i Combsa

Typ reakcji	Mechanizm	Objawy
I	IgE-zależne reakcja typu natychmiastowego	pokrzywka, obrzęk, skurcz oskrzeli, wstrząs anafilaktyczny (antybiotyki β -laktamowe)
II	cytotoksyczne zależne od IgG/IgM	niedokrwistość hemolityczna, granulocytopenia, małopłytkowość (sulfonamidy)
III	zależne od kompleksów immunologicznych IgG/IgM	gorączka, choroba posurowicza, zapalenie naczyń, zapalenie wątroby, śródmięzszowe zapalenie nerek (penicyliny, obcogatunkowa surowica)
IV	opóźnione zależne od limfocytów T	wyprysk kontaktowy, wykwity pęcherzowe, wysypki krostkowe i plamisto-grudkowe, kłębuszkowe zapalenie nerek (metycylina)

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu C

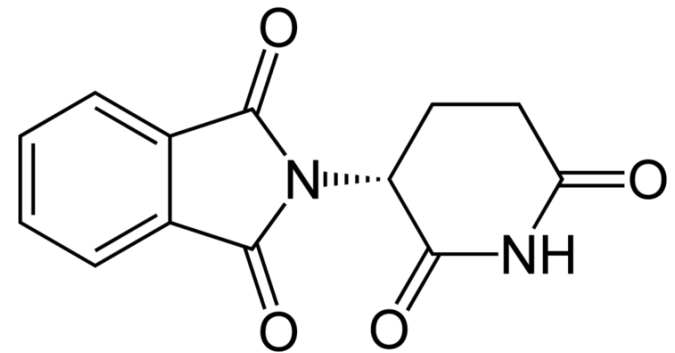
- **zależne od przewlekłego stosowania leku:**
  - kumulacja mikrozłogów lipofuscyny w rogówce jako konsekwencja przewlekłego stosowania amiodaronu
  - uzależnienie od stosowania leków oczyszczających
  - przewlekłe stosowanie środków alkalinizujących treść żołądkową może prowadzić do hipersekrecji HCl
  - uzależnienie od narkotycznych leków przeciwbólowych, leków nasennych:
    - typu fizycznego
    - typu psychicznego
    - mieszane

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu D

- **działania kancerogenne**
  - wzrost ryzyka nowotworów macicy u córek matek leczonych **stilbestrolem**
  - wzrost ryzyka nowotworów wątroby po **molsidominie**
- **działania teratogenne**
talidomid - fokomelia

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu E

- wywołane odstawieniem leku
  - zaostrzenie objawów choroby niedokrwiennej mięśnia sercowego po nagłym odstawieniu β -adrenolityka

DZIAŁANIE NIEPOŻĄDANE typu F

- brak skuteczności terapii - antybiotyki
  1. Błąd w identyfikacji czynnika etiologicznego
    - *brak celowości stosowania antybiotyku w zakażeniach wirusowych (selekcja szczepów opornych)*
  2. Błędy w dawkowaniu (*uniemożliwienie uzyskania odpowiedniego stężenia antybiotyku w miejscu zakażenia*)
    - *stosowanie leków słabo penetrujących do zakażonych tkanek*
    - *nieregularne przyjmowanie antybiotyku*
    - *niedostateczny czas terapii*
    - *stosowanie leków i pokarmów reagujących z antybiotykiem*
    - *leki przeterminowane (brak aktywności biologicznej)*
  3. Selekcja szczepów opornych w trakcie leczenia
  4. Uleganie presji pacjentów, wpływom otoczenia i reklamie

Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty z dnia 5 grudnia 1996

- Lekarz zobowiązany jest zgłosić podmiotowi odpowiedzialnemu za wprowadzenie produktu leczniczego na rynek, a w przypadku trudności z ustaleniem podmiotu odpowiedzialnego – Prezesowi Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, niepożądane działanie produktu leczniczego.
- Zgłoszenia lekarz dokonuje pisemnie na formularzu zgłoszenia działania niepożądanego produktu leczniczego.